

ISSN 2738-0343

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

**УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ
ОРГАНА**

**ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИНФОРМАЦИОНО-ДОКУМЕНТАЦИОНЕ И
БИБЛИОТЕЧКЕ ПОСЛОВЕ**

ИНФОРМАТИВНИ БИЛТЕН

БРОЈ 2

2026

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове Управе за заједничке послове републичких органа већ више од тридесет година једном месечно објављује Информативни билтен, којим обавештава кориснике о обновљеном информационо-документационом и библиотечком фонду.

Обавештавамо кориснике да БАЗИ ПРАВНИХ ПРОПИСА Одељења за информационо-документационе и библиотечке послове Управе, која је дневно ажурна и притом бесплатна, могу приступити путем следеће интернет адресе:
<http://bpp.uzzpro.gov.rs>

Из наше базе која садржи преко 160.000 прописа и преко пола милиона скенираних страна службених гласила, за свега неколико минута може се добити како важећи тако и неважећи пропис, у штампаној верзији или електронском поштом, као што се може добити и телефонским путем свака информација о статусу траженог прописа.

БИЛТЕНИ у електронском облику могу се преузети на адреси:
<https://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-bilteni.html>

Целокупан библиотечки фонд може се погледати на адреси:
<http://biblis.uzzpro.gov.rs>

Дигитална библиотека налази се на адреси:
<https://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>

За коришћење целокупног фонда, као и за информације о правним прописима објављеним у службеним гласилима, корисници се могу обратити Одељењу:

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

Управа за заједничке послове републичких органа

Немањина бр. 22–26

Београд

Телефон: 3616-296; 363-1620; лок. 1620

biblioteka@uzzpro.gov.rs

САДРЖАЈ

1. Преглед одабраних правних прописа објављених у службеним гласилима Републике Србије, Аутономне Покрајине Војводине и Града Београда
2. Списак претплата на службена гласила и часописе за потребе библиотеке Управе у 2026. години
3. Преглед садржаја нових бројева часописа
4. Преглед старих публикација
5. Преглед допуњених наслова у Дигиталној библиотеци
6. Преглед нових књига
7. Листа најчитанијих књига

**ПРЕГЛЕД ОДАБРАНИХ ПРАВНИХ ПРОПИСА
ОБЈАВЉЕНИХ У СЛУЖБЕНИМ ГЛАСИЛИМА РЕПУБЛИКЕ
СРБИЈЕ, АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ ВОЈВОДИНЕ И ГРАДА
БЕОГРАДА**

УСТАВНОПРАВНИ И ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ

Службени гласник Републике Србије

Указ о опозиву са дужности изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Уједињеној Републици Танзанији, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Адис Абеби, Александра Ристића, Службени гласник Републике Србије бр. 13/2026

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Уједињеној Републици Танзанији, Јовице Топаловића, Службени гласник Републике Србије бр. 13/2026

Укази о додели одликовања, Службени гласник Републике Србије бр. 15/2026

Указ о опозиву са дужности изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Боцвани, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Преторији, Горана Вујичића, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Боцвани, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Преторији, Саше Марта, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Пословник Комисије за ревизију, верификацију и контролу тачности и ажурирања бирачког списка, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2026

Одлука о изменама и допунама Стратегије превенције и заштите од дискриминације за период од 2022. до 2030. године, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2026

Одлука о образовању Одбора за неговање традиција ослободилачких ратова Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2026

Одлука о расписивању избора за одборнике Скупштине града и скупштина општина у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 17/2026

Упутство о изменама и допунама Упутства за спровођење Закона о јединственом бирачком списку, Службени гласник Републике Србије бр. 16/2026

Решење о постављењу вршиоца дужности заменика директора Управе за заједничке послове републичких органа, Игора Николића, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2026

Решење о постављењу вршиоца дужности помоћника директора Управе за заједничке послове републичких органа, Оливере Дурлевић, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2026

Решење о постављењу вршиоца дужности директора Управе за заједничке послове Републике Србије, Дејана Матића, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Акциони план за 2026. и 2027. годину за спровођење Стратегије превенције и заштите од дискриминације за период од 2022. до 2030. године, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2026

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Мађарске о граничној контроли у друмском, железничком и водном саобраћају, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2026

ФИНАНСИЈЕ И ПРИВРЕДА

Службени гласник Републике Србије

Уредба о условима и начину спровођења субвенционисане куповине нових возила која имају искључиво електрични погон, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2026

Уредба о утврђивању Програма доделе бесповратних средстава за спремање и уређење сеоских домова у селима на територији Републике Србије за 2026. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2026

Уредба о утврђивању Програма доделе бесповратних средстава за куповину сеоске куће са окућницом на територији Републике Србије за 2026. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2026

Уредба о распореду и коришћењу средстава за субвенционисање заштићених природних добара од националног интереса у 2026. години, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2026

Уредба о изменама и допуни Уредбе о царинским поступцима и царинским формалностима, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2026

Уредба о изменама и допуни Уредбе о условима, начину доделе и коришћења средстава подстицаја ради унапређења квалитета пружања услуга хотелског смештаја, Службени гласник Републике Србије бр. 13/2026

Уредба о утврђивању Програма контроле квалитета ваздуха у државној мрежи, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2026

Уредба о изменама Уредбе о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у 2026. години, Службени гласник Републике Србије бр. 16/2026

Уредба о измени Уредбе о ограничењу висине цена деривата нафте, Службени гласник Републике Србије бр. 16/2026

Уредба о проглашењу Споменика природе „Бигрена акумулација код манастира Тумане”, Службени гласник Републике Србије бр. 16/2026

Уредба о утврђивању Програма подршке развоју пословне инфраструктуре у 2026. години, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Уредба о утврђивању Програма за подстицај развоја прерађивачких капацитета у области производње вина, пива и јаких алкохолних пића од 100% домаће сировине у 2026. години, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Уредба о утврђивању Програма подршке за развој предузетништва жена на селу у 2026. години, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Уредба о утврђивању Програма подршке развоју старих и уметничких заната и послова домаће радиности у 2026. години, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Уредба о условима, начину доделе и коришћења средстава подстицаја за развој и унапређење руралног туризма и угоститељства на територији Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Уредба о листама отпада за прекогранично кретање, садржини и изгледу упутства за попуњавање обавештења и документа који прате прекогранично кретање отпада, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Одлука о доношењу Методологије за одређивање цена нефреквентних помоћних услуга, Службени гласник Републике Србије бр. 11/2026

Одлука о изради Стратешке процене утицаја Просторног плана подручја посебне намене Националног парка Копаоник на животну средину, Службени гласник Републике Србије бр. 11/2026

Одлука о допуни Одлуке о утврђивању цена резервисаних поштанских услуга у унутрашњем поштанском саобраћају, Службени гласник Републике Србије бр. 11/2026

Одлука о изменама Одлуке о образовању мреже за борбу против превара и управљање неправилностима у поступању са финансијским средствима Европске уније, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2026

Одлука о образовању Радне групе за израду предлога акта којим се уређују посебни услови и начин доделе и коришћења средстава за реализацију пројеката развоја и унапређења руралног туризма и угоститељства у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2026

Одлука о образовању Одбора за организацију Петог међународног сајма вина „Винска визија Отворени Балкан”, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2026

Одлука о допуни Одлуке о условима и начину обављања мењачких послова, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2026

Одлука о измени Одлуке о одређивању пољопривредних и прехранбених производа за које се плаћа посебна дажбина при увозу и утврђивању износа посебне дажбине, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2026

Одлука о измени Одлуке о изради Просторног плана подручја посебне намене за пројекат „Панонски коридор”, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2026

Одлука о образовању Радне групе за израду Нацрта закона о контроли државне помоћи, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2026

Одлука о изради Стратешке процене утицаја Програма наводњавања и одводњавања у Републици Србији за период од 2027. до 2036. године на животну средину, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2026

Одлука о престанку важења Одлуке о начину, условима и накнадама за преузимање података у електронској форми о статусним и другим променама правних и физичких лица регистрованих у Агенцији за привредне регистре, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2026

Одлука о изменама и допунама Одлуке о одређивању робе за чији је увоз, извоз, односно транзит прописано прибављање одређених исправа, Службени гласник Републике Србије бр. 16/2026

Одлука о изради Стратешке процене утицаја Стратегије развоја туризма за период од 2026. до 2030. године и Акционог плана за спровођење Стратегије развоја туризма за период од 2026. до 2030. године за 2026. годину на животну средину, Службени гласник Републике Србије бр. 16/2026

Одлука о утврђивању Енергетског биланса Републике Србије за 2026. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Правилник о измени Правилника о условима и начину остваривања права на подстицаје у сточарству за квалитетна приплодна грла, Службени гласник Републике Србије бр. 11/2026

Правилник о утврђивању Програма мониторинга безбедности хране животињског порекла за 2026. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2026

Правилник о висини и начину плаћања таксе за издавање дозволе, измену дозволе и накнаде оперативних трошкова за обављање поштанских услуга, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2026

Правилник о максимално дозвољеним количинама остатака средстава за заштиту биља у храни и храни за животиње, Службени гласник Републике Србије бр. 13/2026

Правилник о измени и допуни Правилника о облику, садржини, начину подношења и попуњавања декларација и других образаца у царинском поступку, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2026

Правилник о изменама и допунама Правилника о одређивању царинских органа за царињење одређених врста робе или спровођење одређених поступака, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2026

Правилник о условима, начину и поступку остваривања права на ослобођење од плаћања пореза на додату вредност и акцизе, као и права на рефакцију, односно повраћај пореза на додату вредност по основу учешћа на међународној признатој изложби Ехро 2027 Београд Србија, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2026

Правилник о изменама Правилника о условима и начину остваривања права на кредитну подршку, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2026

Правилник о начину и месту укрштања железничке пруге и пута и мерама за осигурање безбедног саобраћаја, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2026

Правилник о изменама и допунама Правилника о облику, садржини, начину подношења и попуњавања декларација и других образаца у царинском поступку, Службени гласник Републике Србије бр. 16/2026

Правилник о измени Правилника о начину исказивања перформанси грађевинских производа и елемената зграде у вези са битним карактеристикама – реакција на пожар, отпорност на пожар и понашање при спољашњем пожару, Службени гласник Републике Србије бр. 16/2026

Правилник о изменама и допунама Правилника о посебној врсти објеката и посебној врсти радова за које није потребно прибављати акт надлежног органа, као и врсти објеката који се граде, односно врсти радова који се изводе, на основу решења о одобрењу за извођење радова, као и обиму, садржају и

контроли техничке документације која се прилаже уз захтев и поступку који надлежни орган спроводи, Службени гласник Републике Србије бр. 16/2026

Правилник о измени и допуни Правилника о плану подрачуна консолидованог рачуна трезора, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Правилник о измени и допунама Правилника о начину остваривања права на основне подстицаје у биљној производњи и обрасцу захтева за остваривање тих подстицаја, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Правилник о измени и допунама Правилника о утврђивању Плана издавања пригодних поштанских марака и мотива редовних издања поштанских марака, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Списак овлашћених контролних организација за обављање послова контроле и сертификације у органској производњи за 2026. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2026

Програм развоја поштанских услуга у Републици Србији за период 2026–2030. године, Службени гласник Републике Србије бр. 16/2026

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Републике Узбекистан о економској сарадњи, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2026

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Одлука о уступању на коришћење делова рибарских подручја на територији Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 7/2026

РАДНИ ОДНОСИ, ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Службени гласник Републике Србије

Уредба о изменама и допунама Уредбе о наменским трансферима у социјалној заштити, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2026

Уредба о утврђивању Програма подршке спровођењу мера популационе политике и подршке у области породице и деце у Републици Србији за 2026. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Уредба о изменама и допунама Уредбе о интерном и јавном конкурс за попуњавање радних места у државним органима, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Правилник о утврђивању Списка психоактивних контролисаних супстанци, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2026

Правилник о изменама и допунама Правилника о Листи лекова који се прописују и издају на терет средстава обавезног здравственог осигурања, Службени гласник Републике Србије бр. 13/2026

Правилник о измени Правилника о бањско-климатском опоравку, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2026

Правилник о допуни Правилника о здравственој исправности дијететских производа, Службени гласник Републике Србије бр. 16/2026

Правилник о начину и организацији обављања хитне медицинске помоћи, Службени гласник Републике Србије бр. 16/2026

Правилник о допунама Правилника о Номенклатури здравствених услуга на примарном нивоу здравствене заштите, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2026

Правилник о допунама Правилника о Номенклатури лабораторијских здравствених услуга на примарном, секундарном и терцијарном нивоу здравствене заштите, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2026

Листе активних супстанци у биоцидном производу, Службени гласник Републике Србије бр. 13/2026

Листе биоцидних производа уписаних у Регистар биоцидних производа у 2024. години, Службени гласник Републике Србије бр. 13/2026

ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКА, КУЛТУРА И ФИЗИЧКА КУЛТУРА

Службени гласник Републике Србије

Одлука о допуни Одлуке о образовању Комисије за манастир Хиландар, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2026

Одлука о стицању статуса института од националног значаја: Институт економских наука у Београду, Змај Јовина 12, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Одлука о неприступању изради стратешке процене утицаја Просторног плана подручја посебне намене са елементима детаљне регулације за непокретно културно добро од изузетног значаја манастира Жича и околине на животну средину, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Правилник о посебним елементима процене ризика, учесталости вршења инспекцијског надзора на основу процене ризика и посебним елементима плана инспекцијског надзора у области спорта, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2026

Правилници о допунама Правилника о Листи стручних, академских и научних назива, Службени гласник Републике Србије бр. 16/2026

Решења о додели новчане награде за спортске резултате, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2026

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Правилник о додели средстава за финансирање интензивирања коришћења пољопривредног земљишта којим располажу високообразовне установе, средње пољопривредне школе и остале средње школе које образују ученике пољопривредне струке – путем набавке опреме, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 7/2026

Правилник о додели средстава за установе које остварују средње образовање пољопривредне и прехранбене струке ради унапређења услова рада ученичких задруга у АП Војводини у 2026. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 7/2026

Службени лист Града Београда

Обавештење Завода за заштиту споменика културе града Београда о евидентирању добара која уживају претходну заштиту: Археолошки локалитет „Плави хоризонти”, Плави хоризонти, КО Земун Поље, Службени лист Града Београда бр. 3/2026

РАЗНО

Службени гласник Републике Србије

Индекси потрошачких цена за јануар 2026. године, Службени гласник Републике Србије бр. 16/2026

Подаци о просечним зарадама и просечним зарадама без пореза и доприноса по запосленом, за децембар 2025. године, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Подаци о кретању просечне месечне зараде без пореза и доприноса и о кретању потрошачких цена у Републици Србији од 1. јула 2025. године до 31. децембра 2025. године, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Податак о висини просечне месечне зараде по запосленом за четврти квартал 2025. године, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Податак о просечној годишњој заради по запосленом у Републици Србији за 2025. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Подаци о просечној годишњој заради и просечној годишњој заради без пореза и доприноса у Републици Србији за 2025. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2026

Усклађени динарски износи акциза из члана 9. ст. 1. и 5, чл. 12а, 14, 14б и 40г, члана 40о став 1. и члана 40х став 1. Закона о акцизама годишњим индексом потрошачких цена у 2025. години, Службени гласник Републике Србије бр. 12/2026

Усклађени износи накнада из члана 25д став 3, члана 32. став 3, члана 40. став 3, члана 45. став 1. тачка 3), члана 54. став 3, члана 64б став 2. тачка 4), члана 64ђ став 2. тачка 2) и члана 64з став 2. тачка 2) Закона о дувану, Службени гласник Републике Србије бр. 14/2026

2

СПИСАК ПРЕТПЛАТА НА СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА И ЧАСОПИСЕ ЗА ПОТРЕБЕ БИБЛИОТЕКЕ УПРАВЕ У 2026. ГОДИНИ

СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА

1.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
2.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ
3.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ АП ВОЈВОДИНЕ
4.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ ГРАДА БЕОГРАДА

СТРУЧНИ ЧАСОПИСИ

1.	КОРАЦИ: часопис за књижевност, уметност и културу
2.	ЛЕГЕ АРТИС: прописи у пракси

ОСТАЛЕ СЕРИЈСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

1.	БИЛТЕН СУДСКЕ ПРАКСЕ ПРИВРЕДНИХ СУДОВА
2.	БИЛТЕН УСТАВНОГ СУДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

НОВИНЕ

1.	ДНЕВНА ШТАМПА
----	---------------

3

ПРЕГЛЕД САДРЖАЈА НОВИХ БРОЈЕВА ЧАСОПИСА

ПРОПИСИ У ПРАКСИ

propisi.net

фебруар 2026 / број 161 2/2026

Карактеристике утврђивања и исказивања одговорности запосленог за штету нанету послодавцу, другом запосленом или трећем лицу

- ▶ Основни елементи дисциплинске одговорности службеника и намештеника у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе
- ▶ Утаја – појам, основна обележја и примена у пракси
- ▶ Нови Закон о информационој безбедности – преглед закона и новине које се њиме уводе у правни систем Републике Србије
- ▶ Уговор о доживотном издржавању и заједничка имовина супружника
- ▶ Родитељско право кроз прописе и судску праксу – трећи део
- ▶ Критеријуми за доделу уговора о јавној набавци
- ▶ Начин и организација хитне медицинске помоћи
- ▶ Поводом 200-годишњице оснивања Матице српске

У овом броју...

РАДНО ПРАВО

- 4 Карактеристике утврђивања и исказивања одговорности запосленог за штету нанету послодавцу, другом запосленом или трећем лицу
- 13 Основни елементи дисциплинске одговорности службеника и намештеника у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе

ГРАЂАНСКО ПРАВО

- 22 Уговор о доживотном издржавању и заједничка имовина супружника
- 28 Родитељско право кроз прописе и судску праксу – трећи део

КРИВИЧНО И ПРЕКРШАЈНО ПРАВО

- 38 Утаја – појам, основна обележја и примена у пракси

ЈАВНЕ НАБАВКЕ И БУЏЕТИ

- 44 Критеријуми за доделу уговора о јавној набавци
- 51 Коментар Правилника о врстама добара и услуга за које су наручиоци у обавези да примењују еколошке аспекте приликом спровођења поступака јавних набавки

УНАКРСНИ ПОГЛЕД

- 53 Нови Закон о информационој безбедности – преглед закона и новине које се њиме уводе у правни систем Републике Србије
- 59 Начин и организација хитне медицинске помоћи

РУБРИКЕ

- 65 Портал читалаца
- 69 Поводом 200-годишњице оснивања Матице српске
- 81 Кад језик пресуди: Разводњавање и слабљење жига са становишта форензичке лингвистике
- 91 Преглед прописа донетих између два броја
- 94 Календар важења правних аката

ПРИВРЕДНИ АПЕЛАЦИОНИ СУД

БИЛТЕН

СУДСКЕ ПРАКСЕ
ПРИВРЕДНИХ СУДОВА

3/2025

Београд, 2025. године

САДРЖАЈ

РЕЧ РЕДАКЦИЈЕ	5
---------------------	---

I. ОДГОВОРИ НА ПИТАЊА ПРИВРЕДНИХ СУДОВА који су утврђени на седници Одељења за привредне спорове Привредног апелационог суда одржаној дана 4. и 5. новембра 2025. године и на седници Одељења за привредне преступе одржаној дана 5. новембра 2025. године.....	7
--	---

1. ПАРНИЧНИ ПОСТУПАК	9
2. МАТЕРИЈАЛНО ПРАВО	71
3. ИЗВРШЕЊЕ И ОБЕЗБЕЂЕЊЕ	123
4. СТЕЧАЈНО ПРАВО	175
5. ПРИВРЕДНИ ПРЕСТУПИ	243

II. РЕФЕРАТИ	271
---------------------------	------------

др Вук Радовић, LL.M. (University of Pittsburgh)
редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду

ДА ЛИ ДИРЕКТОР СМЕ ДА КОРИСТИ ПОСЛОВНЕ ПРИЛИКЕ КОЈЕ СЕ УКАЖУ ПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ?	273
---	-----

др Милан Шкулић
професор Правног факултета
Универзитета у Београду
судија Уставног суда

ДА ЛИ ПРАВО ПРИВРЕДНИХ ПРЕСТУПА ИМА БУДУЋНОСТ?	299
--	-----

Проф. др Владимир Павић

КОНТРОЛА НАДЛЕЖНОСТИ АРБИТРАЖНИХ СУДОВА
ВАН ПОСТУПКА ПОНИШТАЈА АРБИТРАЖНЕ ОДЛУКЕ 331

Катарина Манојловић Андрић

ПРАВНИ ПУТ ЗА ПОВРАЋАЈ ПРЕПЛАТЕ ПОРЕЗА
ПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ У СТЕЧАЈУ 347

4

ПРЕГЛЕД СТАРИХ ПУБЛИКАЦИЈА

Излазећи у сусрет све израженијим захтевима корисника да пронађу одговор на специфична питања из професионалне праксе, кроз Информативни билтен континуирано ћемо упознавати своје читаоце са садржајима старих књига из богате ризнице библиотеке Управе. Наш фонд обухвата, између осталог, и вредне писане документе који, осим документационе, имају и научну и стручну вредност. Будући да су посреди књиге од историјског значаја, као и периодична издања и друге драгоцене библиотечке целине којима располажу постојећи фондови, овим путем настојали смо да проширимо лектиру свима онима који желе да се стручно усавршавају. Напомињемо да ове књиге (из којих дајемо само изводе) могу да се користе само у читаоници библиотеке Управе за заједничке послове републичких органа, а део фонда дигитализован је и доступан на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>

За овај број издајамо:

- 1. Зборник закона и уредаба изданих у Књажеству Србији од 1. Новембра 1878 до 6. Маја 1879 године: Позоришна уредба: Београд, 1879.**
- 2. Ернесто Лома: Аристотелово схватање економије: Београд, 1937.**

У наредним бројевима Информативног билтена наставићемо са приказима тематски и жанровски разноврсних публикација нашег богатог фонда.

ЗБОРНИК ЗАКОНА И УРЕДАБА

ИЗДАНИХ

У КЊАЖЕСТВУ СРБИЈИ

од 1. Новембра 1878 до 6. Маја 1879 године.

34. (XXXIV.)

У БЕОГРАДУ

ШТАМПА И ИЗДАЊЕ ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ

1879

ПОЗОРИШНА УРЕДБА

прописана министром просвете и црквених послова, према закону о народном позоришту у Београду од 8. Октобра 1870. (Збор. XXIII.)

На основи десетогодишњег искуства и према показаној потреби, а сагласно са чланом 3, 4, 5, 6, 8, 9 и 10 закона о народном позоришту, овом се уредбом прописују ближа опредељења о уређењу и управи народнога позоришта.

I.

Уређење администрације и врх управе.

Члан 1.

Позоришна управа дели се на две велике групе: административно-новчарску и књижевно-уметничку. Првом управља администратор — управитељ, а другом драматург.

Члан 2.

На челу целокупне управе стоји управитељ позоришни, који је одговоран министру просвете и црквених послова. Он води преписку с министром и свима земаљским властима.

О управитељу.

Члан 3.

Управитељ представља народно позориште и рукује целом имовином његовом. Сви чиновници и службеници позоришни стоје под управитељем, као својом непосредном влашћу, од кога примају упутства и налоге, и коме су одговорни за своја дела.

Члан 4.

Кад је управитељ спречен да врши своју дужност, заменик му је драматург, осим кад министар просвете, на

предлог драматургов, постави којег од одборника за привременог вршиоца дужности управитељеве.

Члан 5.

Управитељ властан је у свако доба ући у све просторије позоришне, да врши своје надзорно право.

Члан 6.

Само управитељ и драматург могу писати окружнице: први целоме позоришном особљу, а други ономе у своме подручју.

Члан 7.

Позоришна канцеларија има два писара, једнога за администраторско-новчарску струку, другога за књижевно-уметничку.

Обојицу поставља и одпушта управитељ по саслушању одбора.

Члан 8.

Управитељ не ће допустити да се представе држе на другом, осим на српском језику.

Члан 9.

И ако управитељ рукује целом имовином позоришта, опет, ако би ко тражио позоришну зграду за другу употребу, а не за представу или концерат, управитељ ће, саслушавши одбор, поднети таку молбеницу са мишљењем управе министру просвете на решење.

Члан 10.

Управитељ, у споразумљењу с одбором, саставља позоришни буџет за идућу рачунску годину и подноси га министру на одобрење. У границама тога буџета наређује мање

текуће набавке сам, а веће свагда по договору с одбором (чл. 43. тач. 5.)

Члан 11.

Претплатне и улазне цене одређује управитељ, по саслушању одбора.

Бесплатне улазнице, по саслушању одбора, издаје само драматским писцима, уредницима новина, и лицама, која имају признате заслуге за позориште.

Члан 12.

Управитељ присуствује на свима представама и пази да се за време представе не би догодио у кући неред или изродила каква опасност за публику.

Члан 13.

Он пази да се позоришном особљу уредно издаје плата у одређеним роковима, и да се дугови и рачуни редом исплаћују.

Ако би неопходно потребно било издати коме вађевину на рачун плате, издаће се, по одобрењу управитељевог, сразмерно плати свакога.

Члан 14.

Управитељ ће пазити, да чланови управе, глумци и остало особље тачно врше своје дужности по прописима, који их вежу.

Члан 15.

Управитељ одржава послушност и поредак међу глумцима и осталим позоришним персоналом.

Кривице, административне врсте, мање казни сам, а веће по саслушању одбора, све пак према дисциплинским правилима.

Члан 16.

На крају свакога месеца, или кад год нађе за потребно, прегледа касу позоришну сâм, али може захтевати да тај посао изванредно изврши који чиновник министарства или главне контроле.

Члан 17.

На крају године подноси министру извештај о представама, о глумачком особљу, о стању зграде и позорнице, о реперторији, гардероби, намештају и т. д.

Члан 18.

Управитељ, по договору с одбором, предлаже сталне чланове министру ради утврђења декретом.

Редовне чланове прима и отпушта управитељ по договору с одбором.

Привремене чланове прима и отпушта драматург, по договору с одбором.

Али, плату сталним и редовним члановима, по договору с одбором, управитељ подноси министру на одобрење (чл. 9 зак.). То бива: или приликом подношења буџета, или у течају године при утврђивању сталне погодбе с новим или повишице са старим чланом.

Нови члан уживаће своју плату по погодби привремено, докле министар не одобри величину плате његове.

Члан 19.

Техничко и административно особље, све без разлике, прима и отпушта управитељ, по договору с одбором, пазећи да се стари, на раду опробани и извежбани службеници, без великих, разлога не отпуштају.

Члан 20.

Управитељ се има договарати с одбором, где год је то у овој уредби наређено.

Члан 21.

Овом се уредбом укидају: „Дужности и круг радње позоришнога управитеља“, од 6. фебруара 1871. Бр. 501. и допуне и измене к томе од 30. децембра 1874. год. Бр. 7651.

II.

Уређење књижевне струке.

1.

О драматургу.

Члан 22.

Драматург је заступник књижевне стране народнога позоришта. Од његове стручности и брижљивости очекује се развитак и унапређење овога позоришта ка цели, која је заводу овом стављена као просветном чиниоцу, као позоришту у опште, а српском позоришту на по се.

Члан 23.

Драматург ће пратити сувремену позоришну књижевност, одржаваће свезу не само са осталим позориштима словенскога југа, већ по могућству и са главнијим позориштима осталих Словена и других народа, како би се ово позориште могло одржати на висини сувременог напретка драме и позорнице.

Члан 24.

Драматург ће настајавати да се међу члановима позоришта буди, развија и одржава тежња за усавршавањем и образовањем.

Члан 25.

За сада, док не би средства допустила, да се постави засебни главни редитељ, главно се редитељство поверава дра-

матургу, и као таком потчињени су му редитељи (подредитељи) овога позоришта, капелник и управитељ певачкога хора.

Члан 26.

Драматургова је нарочита дужност старати се за што бољи и разноврснији репертоар. Он прима оргинална позоришна дела и преводе, које по потреби и наручује у познатих, добрих књижевника. Примљене комаде прегледа, исправља и дотерује за позорницу, при томе послу, или бар при оцењивању појединих комада, биће му, по могућству, на руци чланови позоришнога одбора. (Чл. 42.).

Члан 27.

Он је одговоран, да у примљеним комадима не буде ничега што се не би слагало са моралом и религијом, ничега што би вређало лојално патриотско осећање, што би произвело опште негодовање, што би малоуважавало законе који постоје, што би вређало поједине личности. Тако исто има пазити на чистоту и правилност језика, на уљудност у изразима.

Члан 28.

Драматург ће настајавати, да сваког месеца најмање два нова комада на позорницу дођу, а ако околности допусте и представљачке снаге учине могућим — и више. Он је дужан имати у припреми увек нових комада за идућа два месеца.

Члан 29.

При крају свакога месеца драматург предлаже позоришном одбору репертоар за идући месец. Том приликом извештава одбор о садржини нових комада, који су појединим члановима можда непознати. Репертоар који одбор усвоји, или са разлогом преиначи, драматург ће настајати да се тачно изврши.

Члан 30.

Драматургова је дужност побринути се, да се нови примљени комади препишу за шаптача и у улоге за глумце. Улоге ће поделити сам, при чему ће се по потреби посаветовати са редитељима и капелником. Ако би који члан мислио, да има разлога намењену му улогу не примити, то ваља за двадесет и четири часа драматургу да јави.

Члан 31.

Он заказује, у договору са редитељима, читаће пробе, које сам руководи. Он, по потреби, полази и друге пробе, како представа тако и невања.

Члан 32.

Кад се спрема представа новог комада, драматург ће се разговарати са редитељем о духу, значају и тежњи комада, о костиму и декорацијама које се имају употребити.

Члан 33.

Драматург је природни заменик управитеља, ако би овај одсуствовао или се разболео или другим узроцима спречен био. Замењивање ово ваља управитељ писмом да јави драматургу. Ако управитељ 48 часова не би долазио на дужност, а не би писмом ништа јавио, онда га драматург замењује по закону. Но ако драматург увиди, да би заступањем управитеља и примањем његових дужности, ма и за краће време, морао застати у своме драматуршком послу, он има право заступство то не примити. Тада ће се обратити министру просвете с молбом, да он нареди који ће члан одбора управитеља замењивати.

Члан 34.

Драматург је билбиотекар, а за књижевно — уметничке послове има писара, који је у исто време чувар улога, писаних дела, музикалија и позоришних објава.

Члан 35.

Све што од стране позоришта излази на јавност, он. стилизује и поправља.

Члан 36.

Он на крају године подноси одбору извештај о глумцима и њиховом напредовању.

Члан 37.

Мање кривице глумаца на позорници доставља управитељу и с њиме их пресуђује по дисциплинским правилима; веће пак кривице извиђа и готово извиђење предаје управитељу, који их износи одбору на суђење.

Члан 38.

За време позоришног одмора драматург има право на одсуство. Ако би он то време намеравао употребити на то, да походи и у ближу свезу дође са којим знатнијим позориштем (чл. 23.), може му се на ту цел издати и новчана потпора, ако би и у колико би то допустило стање касе.

Члан 39.

Овом се уредбом увидају „Дужности драматургове“ од 6. фебруара 1871. год. Бр. 501.

2.

О књижевно-уметничком одбору.

Члан 40.

Одбор састављају управитељ, као председник, драматург и чланови — одборници.

Чланове одбора предлаже управитељ министру просвете и црквених послова на одобрење. Годишњу награду из по-

зоришне касе одређује им министар по саслушању управитеља. (Чл. 8 закона).

Кад је управитељ спречен да закаже или да дође на састанак одборски, њега замењује драматург као потпредседник.

На састанцима се решава простом већином гласова.

Кад су гласови подједнако подељени онда претеже она страна на којој је председник.

Перовођа је један од одборника.

Члан 41.

Позоришни одбор има тројаку дужност: 1) што се тиче репертоара; 2) има у неколико да утиче и на администрацију, вештачку и економно-новчарску струку (чл. 8. закона); 3) дисциплинарско суђење.

Члан 42.

Одбор чита и оцењује дела на страним језицима, која би ваљало превести; прегледа и оцењује поднесене оригинале и преводе; кад треба поправља и језик у њима; суделује с драматургом при састављању годишњег и месечног репертоара; у опште води бригу о репертоару и његовим потребама, све у договору с драматургом, од кога и прима дела на читање и оцену.

Члан 43.

Иначе на претрес и решавање одборско долазе ова питања :

1 промена подредитеља и капелника :

2 бирање и отпуштање чланова представљачке друштине, одређивање плате и осталих користи њихових, набављање и подизање нових снага глумачких :

3 надзор, да представе одговарају захтевима уметности и да деоба улога одговара способности појединих глумаца,

4 састављање предлога за позоришни буџет и надзор, да се овај, по одобрењу министарском, тачно врши;

5 решавање о већим позоришним набавкама и о свему што се тиче капитала позоришног;

6 све оно, што се овом уредбом из административне и економно-новчарске струке упућује позоришноме одбору; и у опште сва важнија питања.

Члан 44.

Управитељ може и да одустане од одлуке одборске, али онда треба да за то јави министру са својим разлозима, на коначно решење.

Члан 45.

Одбор је дисциплинарни суд за веће кривице глумаца, техничког и административног особља, према позоришним правилима, без апелате. Право управитељево у члану 43., не протеже се на овај члан. Само пресуде о отпуштању сталних чланова подnose се министру на коначно решење.

3.

О главном редитељу.

Члан 46.

Редитељ (чл. 6 закона) ваља да је књижевник. Њега поставља министар на предлог управитељев, по договору с одбором. Ако министар не постави нарочито лице, онда је то свагда драматург.

Члан 47.

Редитељ држи читаће пробе; тумачи карактере, ситуације, историјске и естетичке односе; пази на језик, а особито на правилан изговор и акцентуацију; иде на напомените и главну пробу, где такође пази на језик; на-

стајава, да подредитељи заиста напомињу, а по потреби и поучавају; пази да се без драматургова допуштења ништа не мења или екстемпорише у комаду за представљање.

Члан 48.

Њему су потчињени: подредитељи и капелник, који су сви саветници и извршиоци драматургови при састављању основе за месечни репертоар, и при деоби улога, како за представљање тако и за певање.

III.

Уређење вештачке струке.

О подредитељима.

Члан 49.

Подредитеља имају два, а по потреби и више. Њих бира управитељ, по саслушању одбора. Они су независни један од другог, а стоје непосредно под драматургом, који је главни редитељ.

Члан 50.

Подредитељи имају при пробама и представама повереног им комада непосредан надзор на позорници и одговорни су за сваку неуредност. Њих су за време представе дужни безусловно слушати чланови представљачког и техничког особља. Али и они су обвезани да се уљудно и пристојно понашају према свима, с којима званично посла имају.

Члан 51.

Сваки преступ позоришних правила дужан је подредитељ прибележити и одмах други дан јавити драматургу на даљи поступак.

Члан 52.

Они примају од драматурга за позорницу удешена и преписана дела и улоге; поделу улога уводе у за то одређену књигу и улоге разашилу оним члановима, којима су намењене; они воде бригу, да шаптач дело, а глумац улоге неповређене врати; да се поцепана, упрљана или изгубљена улога, о трошку онога, код кога је била, препише, као и при одласку којег члана, да се све улоге, које су код њега биле, тачно што пре по списку врате.

Члан 53.

Рукописе и улоге чува позоришни писар за књижевно-уметничку струку, који стоји под драматургом. (Чл. 34).

Члан 54.

Редитељева је дужност, да свако ново дело, чим га од драматурга прими, прочита, с обзиром на то, да ли има на позорници и у гардероби свега, што треба за представу тога дела, и о томе ће на време извести драматурга. Он издаје упутство за машинисту ради декорација, за гардеробара ради одела, за реквизитара ради реквизита, и упутство за осветљача. Он се споразумева с капелником и учитељем певања о свему, што се тиче певања и свирке. Спорове решава драматург. Он одређује број помоћног особља (статистерије), за сваки комад, ако су статисте бесплатне; иначе, ако им плаћати треба, тражиће за то од управитеља одобрење.

Члан 55.

Подредитељи заказују пробе (осим читаће) за поверене им представе. Они између себе треба да буду у договору, да не би сваки за свој комад у исто време пробу заказао. Ако се не би могли сложити, решиће драматург. Читаће

пробе заказује главни редитељ у договору са дотичним редитељем.

Члан 56

Осим управитеља, драматурга и одборника позоришних не може нико доћи на пробе и за време представе на позорницу без нарочите дозволе драматургове.

Редитељ управља представом и за њу је одговоран. Хитни налози иду преко њега, и нико од надзорне власти не може му за време представе чинити какве сметње.

Члан 57.

На десет дана пре свршетка октобра, подносиће подредитељи управитељу списак, колико је пута који члан и у којим улогама представљао. А уочи онога дана, кад чланови плату примају, известиће драматурга, ако је који члан доцкан на пробе и представе долазио, или можда изостао, и колико је пута то било.

О капелнику.

Члан 58.

Капелник управља свирањем и певањем. Нико не може добити улогу певања без његова одобрења. Подредитељи ваља да му јављају карактер комада, и кад треба дуже, а кад краће између чинова да се свира. За композиције плаћа му се по погодби. Позориште добива за то право представљања тих композиција и ноте које су преписане о позоришном трошку, а композитору остаје право својине и умножавање.

Члан 59.

Овом уредбом укидају се „Редитељске дужности“ од 1 септембра 1871. Бр. 4140.

IV.

Уређење економно-новчарске струке.

Према члану 4, 6 и 10 закона о народном позоришту, прописују се ова правила:

О благајнику.**Члан 60.**

Благајник је књиговођа, главни чувар позоришних ствари и врховни новчар.

Иначе су у првом реду одговорни посебни чувари: инципир-газни надзорник, вратар и газни мајстор за позоришну зграду и газну фабрику; хаљинар за гардеробу; сликар-машиниста за декорације, машине и остали прибор на позорници, врх ње, испод ње, и у доградама; реквизитар за реквизите; димничар за ватрогасне справе; капелник за музичне справе позоришне; сценариста за сценарије; чувар улога за улоге, преписана дела, музикалије и књигу од поделе улога.

Члан 61.

Благајник ће књиге водити и полагати рачуне по прописима за државно рачуноводство, у колико особина позоришне установе не би друкчије захтевала.

Члан 62.

За сваку исплату иште се потпис управитеља или његова заменика „да се исплати“. Само „ситне трошкове око представа“ исплаћиваће на потпис дотичнога редитеља, подnoseћи их накнадно управитељу на одобрење.

Члан 63.

Благајник, ако би имао што да примети на какву наредбу управитељеву, казаће дотичној страни уљудно да се

притрпнн, док он ствар не расправи код управитеља, па ће своју примедбу учинити писмено. Нареди ли управитељ и по други пут исто, он ће бити дужан да изврши без поговора.

Члан 64.

После сваке представе дужан је благајник подносити управитељу извештај колико је доходака било, по прописаној форми.

Члан 65.

Благајник диже државну помоћ и плате из министарства финансије, наплаћује у напред новце од претплатника на ложе и седишта, купи кирију, закуп и остале доходке, све на признаницу с потписом управитељевим и својим.

Члан 66.

При исплаћивању, у први ред долазе плате позоришном особљу, 1. и 16. сваког месеца, па онда други рачуни.

Рачуни се исплаћују после издане плате, према стању касе, по реду пријаве прибележене код благајника. Преко реда могу се исплатити само с одобрењем управитељевим.

Члан 67.

У интересу позоришне службе, плата се представљачком особљу не ће издавати на заједничку квиту, него свакоме на посебну признаницу.

У таким случајима благајник треба да је уљудан и предусретљив. Ако што не може учинити, ваља да каже дотичном члану, да се притрпнн, док се не расправи ствар код управитеља.

Члан 68.

Тако исто треба да се влада и према грађанима, који долазе на касу ради исплате својих рачуна, или иначе каквим послом позоришним.

Члан 69.

Благајник подноси управитељу кратак извештај о приходима и трошковима за сваки месец, а новембра месеца претлед целокупног примања и давања прошле рачунске године.

У месечним извештајима показује се: примање од претплате, од представа на каси, од кирије и непредвиђено.

Члан 70.

По што је цела зграда и све имање позоришно под његовим надзором, то му је у дужности, да јавља управитељу за све, што потребује оправку; друго, да о свима стварима у гардероби, на позорници, у оркестру, у канцеларији драматурговој и својој, и у опште у целом позоришту и његовим доградама, уредан инвентар води.

Члан 71.

По томе набавке, то јест ствари које нису за потрошак, уводи не само у рачунске, већ и у нарочите књиге за то.

Члан 72.

Све, што год би се од тих ствари изгубило или покварило, благајник ће наплатити од онога, који је томе крив. Штета његовом нехатошћу причињена, наплатиће се од њега самог.

Само штета елементима причињена, не пада њему на терет.

Члан 73.

У свако доба наређено прегледање ствари мора се са инвентаром подударати, а за сваку штету дужан је одмах чинити истрагу.

Члан 74.

Месеца Јуна увераваће се благајник нарочито, да ли је све у реду, што се тиче ствари поверених на чување:

хаљинару, машинисти, реквизитару, чувару улога, капелнику, вратару, димничару, осветљачу; а по потреби и иначе, особито при промени тих лица.

За библиотеку одговоран је драматург непосредно одбору.

Члан 75.

Дрва, гудрон за газ, материје за позоришно одело, и у опште набавке чиниће тако, да при предаји мора бити дотични службеник, који ће сваки пут издати признаницу, да је нечега толико и толико примио, и који је после одговорни чувар тих ствари.

Члан 76.

Сваку неуредност, коју опази благајник у своме подручју, исправља сам, ако може. У противном случају јавља за то управитељу, усмено, ако је мања ствар, иначе писмено.

Члан 77.

Да се не би благајник на штету позоришта, због могућег унапређења, често мењао, он може, ако каса допушта и ако заслужије, ка својој плати од државе добити додатак из позоришне касе. О томе управитељ ваља најпре да саслуша мишљење и оцену одбора (члан 8. закона) па онда речену повишицу да поднесе министру на одобрење.

Члан 78.

Благајник прима од управитеља билете у табацима под рачун, недељно или месечно, а даје их новчару колико треба за једну представу. После представе прима од њега новце и непродане билете, које се пред управитељем уништавају. Број проданих билета ваља да се подудари са одресцима, нађеним у кутијама билетарским.

О новчару.

Члан 79.

Новчар продаје билете на каси, па у јутру после представе полаже благајнику рачун, предаје новце и враћа непродане билете.

Ради безбедности позоришне касе, новчар даје кауцију у вредности 100 дуката, која може бити и у државним обвезницама, и у поузданој прибелешци на непокретно добро.

Члан 80.

Њега прима, отпушта и одређује му плату управитељ, саслушавши најпре о томе мишљење и оцену одбора.

Члан 81.

Ради бољег надзора, благајник и новчар не могу бити састављени у једној особи.

О техничком и управном особљу.

Члан 82.

Билетаре и разводнике, који су контрола новчару; даље, инципира газног надзорника, вратара, газно особље, хаљинара и помоћника, машинисту и његово особље, власуљара, димничара, ложача, реквизитаре, облачиље, чувара улога, гардеробарке за публику и разносача објава — поставља, отпушта и одређује им плату управитељ, саслушавши најпре о томе мишљење и оцену одбора.

Члан 83.

Надзор над свим тим особљем води управитељ сам, или његов заменик.

Члан 84.

Овом се уредбом укидају дужности благајникове од 6 фебруара 1871.

V.

Правила

за пензиони фонд народног позоришта у Београду.

Члан 85.

Према члану 9. а зачељу 2. и 3. закона о народном позоришту оснива се пензиони фонд народнога позоришта у Београду, којим рукује управитељ позоришни у договору с позоришним одбором.

Члан 86.

Фонд тај подизаће се овако:

- а) До сада састављеним новцем на то.
- б) Годишњим прилогом из буџета народнога позоришта у тај пензиони фонд.
- в) Знатнијим прилозима и мањим подарцима других саоснивача и приложника.
- г) Завештајним прилозима после смрти.
- д) Процентима од плате сталних и редовних чланова позоришних:
- ђ) Глобама од свега позоришног особља.
- е) Ванредним представама, по потреби.

Члан 87.

Стални и редовни чланови улажу по 3 на сто од своје систематичне плате у пензиони фонд.

Улози се не враћају.

Члан 88.

(Пензија за живота.)

Са навршеном петом годином службе добива стални члан право на пензију, и то 25 на сто од своје систематичне плате, а после са сваком годином по 3 процента више,

тако, да са навршеном 30-ом годином службе има право на онолику пензију, колика му је пуна плата.

Али ма какве плате биле, пензија ни у ком случају не може бити већа од 3000 динара.

Члан 89.

Пензија се може добити и између навршене 5-те и 30-те године службе, али само кад стални глумац постане неспособан за представљање.

Члан 90.

Са навршеном 30-ом годином службе долази стални глумац по овом правилу у пензију, ако хоће.

Иначе га ставља у пензију позоришни управитељ, у договору с позоришним одбором, а по одобрењу министра просвете.

У таквом случају, према стању онога који треба да дође у пензију, може се пензија заменити, сва или од чести, и другом којом приличном службом у позоришту, место представљачке.

Члан 91.

Пензионни фонд народнога позоришта у Београду не сме се крњити ни у ком случају, нити на други какав смер употребити.

Члан 92.

Ако доходак од тога фонда не би био довољан за пензије оним члановима, који треба да је добију, онда ће се давати ванредне представе, да се накрми потребна сума за то у годишњем буџету.

Члан 93.

(Пензија за удовицу и сирочад.)

Кад овај фонд порасте, те доходак његов допусти, могу имати пензију, после смрти сталнога глумца, и његова

удовица и сирочад (ако иначе немају издржање), — удовица до смрти или преудаје, а деца до свога пунолетства, сви пак онолико, колико чини трећина од последње плате мужевље или очине.

Члан 94.

Ако је удовица сталан или редован члан народнога позоришта, онда она не ће добивати поред плате и пензију, докле је у активној служби; а деца ће уживати сарамерно једнаке делове пензије, без материног дела.

Члан 95.

Који се стални или редовни глумац ожени после 40-те године, ваља том приликом да уложи у пензион фонд дво-струки проценат за 5 година.

Члан 96.

Сва правила ове уредбе важиће од дана, кад их министар потпише.

У Београду
7. марта 1879.
Број 1048.

*Министар просвете
и црквених дела,
А. Васиљевић с. р.*

ERNESTO LOMÀ
UNIV. PROFESOR U RIMU

ARISTOTELOVO

SHVATANJE EKONOMIJE

PREVEO I PREDGOVOR NAPISAO
MIRKO DOBROTA

BEOGRAD
1937

PREDGOVOR

Predajemo našoj javnosti ovu raspravu profesora Ernesta Lama. Preveli smo je na naš jezik u prvom redu radi boljeg i svestranijeg upoznavanja velikog grčkog filozofa Aristotela. On nam je ovde predstavljen sa jedne strane nama dosad slabo i nikako poznate. I u toliko je ova knjižica originalna. Ali ona je i interesantna i aktuelna, jer tretira ekonomske probleme koji danas, više nego ikad, zaokupiše svet.

Aristotelovo delo je veliko. On je najviše priznat kao »otac logike«. Rezultati do kojih je došao Aristotelo na području logike u čijoj je osnovi postavio silogističku (deduktivnu) metodu, predstavljaju nauku u koju niko do Kanta nije uneo više svetlosti. Tek u novije vreme logika je kročila napred. Aristotelo je najviše raspravljao etičke i političke probleme i on je široj javnosti bolje poznat kao etičar i političar. Etiku smatra za nauku o praktičnoj aktivnosti u koju spadaju moral, ekonomija i politika. Osnova njegove etike je u načelu: sreća je u aktivnosti, naročito u aktivnosti za opšte dobro. Postupanje po razumu je sreća. Od svih etičkih i političkih problema koje je Aristotelo tretirao najznačajniji su za docniji razvitak ljudske misli: moralnost pojedinaca, pravednost kao vrlina nad vrlinama i njen etički zahtev, socijalna moralnost viši, etički razlozi opstanka države kao moralnog organizma i još neki. Njegove misli o prijateljstvu su najbolje što je o tome do danas napisano.

Lama je pravilno uočio izvesan naturalizam kod Aristotela. Mnoge misli velikog grčkog filozofa predstavljaju kamen temeljac na kome će kroz docnije vekove nicati razne naturalističke teorije. U tome što se Aristotelo protivio ukidanju privatne svojine i individualne inicijative vidi Lama aristotelovski naturalizam. To se još bolje da izvesti kod pitanja robova (rob je po prirodi svojoj rob). Ili još bolje iz načela da je čovek društveno političko biće. U daljoj konzekvenciji ove misli Aristotelo dolazi do čitave jedne teorije o društvu i državi: država je prirodna potreba; osnov joj je u prirodi samih ljudi; ona je organska tvorevina. Ovim problemom Aristotelo se dotakao pitanja koje zadire u sociologiju i pravnu teoriju. Aristotelov naturalizam Lama je

najbolje podvukao na onom mestu gde rezimira Aristotelovo učenje i kaže da je on time stavio u centar svoje velike konstrukcije prirodne uzroke društvenog života. Interesantno je da je i Đovani Đentile, filozof aktualista došao do istog zaključka kao i Lama. On je platonsko-aristotelovski idealizam obeležio kao naturalizam. Ali Đentile je spiritualista i odbacuje svako pretpostavljanje realnosti duhu. Lama, međutim naziva ovaj Aristotelov naturalizam sistematskim i optimističnim. On se povodi za tim da »svojina teži da postane opšta ostajući ipak individualna«, dakle, za kultom privatne svojine, i još strahom — Aristotelovskim — od preteranog apsorbovanja pojedinca od strane države, dok baš njegova sredina — Italija — sve više apsorbuje pojedinca.

Aristotelo ima još jednu dodirnu tačku sa sociologijom, ili bolje sa pozitivizmom koji je doneo ovu novu nauku. Ako je biologija osnova sociologije onda svaka sličnost između ovih ulazi u svaku od njih kao njen bitan sastavni deo. U ovom, Aristotelovom primeru to je način ishrane. On tvrdi da od načina ishrane zavisi način života. I to kako životinjâ tako i ljudi. Ovim je Aristotelo ukazao na vezu između biologije i sociologije, vezu koju će tek nekoliko hiljada godina docnije dokazivati t. zv. biološka sociologija. Ovo i još mnoge interesantne stvari koje iznosi Lama — sa njemu svojstvenim lapidarnim i tečnim stilom — o Aristotelovim mislima opravdaće njegovo ukazivanje na izvestan Aristotelov modernizam.

Kao i veći broj filozofa pre i naročito posle Aristotela, tako se i on bavio u svojim spisima pravom i problemima iz pravne teorije i filozofije. *Atinski Ustav* je nesumnjivo dokumenat pozitivnog grčkog prava i judikature njegovog vremena. U ovom ustavu ima reči i o nepravu kao svesti kod onoga kome je učinjeno, a u *Nikomahovoj Etici* sjajnih misli o pravednosti. *Politika* sadrži mnoga pravna pitanja, naročito podataka i kritike o njemu savremenim političkim konstitucijama. Sve to pretstavlja interesantnu građu, ništa manje od ove iz oblasti Aristotelove ekonomije.

Ekonomске misli velikog grčkog mislioca razbacane ne-sistematski kroz sve njegove spise, ovako u celini prikazane, pretstavljaju kuriozum i za mnoge koji se bave specijalno naukom. Uopšte o Aristotelu kao ekonomičaru veoma je malo pisano. To se najbolje vidi u ovoj knjizi. Od sve literature koju navodi profesor Lama većina dela se odnosi na Aristotela moralistu i političara. Neki su se pisci, istina, dotakli njegovih misli o ekonomiji, ali ne u zasebnoj raspravi, već onako uzgred, raspravljajući uopšte o ekonomiji staroga veka. Kod nas je o Aristotelu uopšte malo pisano, a o Aristotelu kao ekonomičaru — koliko je nama poznato — skoro nikako.

Lama nas s mnogo umešnosti i uspeha vodi kroz Aristotelove misli o ekonomiji i znalački ukazuje na mnoga njegova shva-

tanja koja su originalna ili čak i danas aktuelna. Primera radi da navedemo samo njegovo razlikovanje vrednosti upotrebe dobara i vrednosti razmene (prometne vrednosti), pitanje granica bogatstva ili pitanje produktivnosti trgovine. Ali, to je Lamin posao i mi ne želimo da ga ponavljamo.

Ima, međutim, u ovoj raspravi još nešto što nas interesuje možda isto toliko koliko i Aristotelovo shvatanje ekonomije. To je odnos između nje i sredine u kojoj je ona nastala. Mi smatramo da je od veoma velikog značaja tretiranje raznih ekonomskih pitanja u jednoj sredini — u Italiji — u čiji su centar događaja naročito bačene privredne težnje — priznajemo — ne bez izvesne originalnosti. A nikad možda kao danas nije svet više zaokupljala opšta briga da se organizacija i metode celokupne privredne delatnosti što više usavrše u cilju efikasnijeg i intenzivnijeg zadovoljenja materijalnih ljudskih potreba.

Fašistički preporod Italije dao se svim svojim snagama na privredno jačanje naše siromašne zemlje. Italijanska nauka daje danas najbolje stvari na području ekonomije i prava. Sve što nije u službi privrednog podizanja i snaženja nacije pretstavlja jalov posao. Fašizam hoće pošto poto da bude jedan ideološki ili bolje idealistički pokret. Čitava jedna filosofija (aktualizam) stoji u službi te fašističke ideje: fašizam nisu sobom donele političke, socijalne i ekonomske nužnosti, on je nastao kao ideja po sebi. Današnje njegovo nastojanje na konkretizovanju svoje apriorne ideje — u vidu raznih programskih i praktičnih lutanja — služi mu za glorifikovanje i opravdanje te apriorne ideje. Tako fašistički ideolozi. U stvari to su mere koje život nameće svojom nužnošću. S druge strane fašistički pisci muku muče dokazujući da fašizam nije ekonomski pojam, već politički. A politika je najgrublji život.

U divovskom privrednom naponu koga čini Italija, Laminu raspravu treba shvatiti kao prilog — istina naučnog karaktera — za raščišćavanje pojmova iz ekonomije i ekonomske politike. Dovoljno je da pomenemo samo problem autarhije i demografski problem koje Lama dotiče i da nam bude jasno da su to dva pitanja prvog reda koje je italijanska ekonomska politika stavila sebi u zadatak. Istina, sprečavanje mortaliteta i favorizovanje nataliteta kako zamišlja Aristotelo je pitanje koje spada u ekonomsku politiku, jer on postavlja to pitanje u odnosu na količinu dobara i pitanje ishrane stanovništva. U Italiji se međutim problem autarhije suprotstavlja demografskom problemu. Demografska politika Italije, — ona je političkog a ne ekonomskog karaktera — prema najnovijim podacima doživela je neuspeh. Jedan dobar deo krivice za to pada i na forsiranje privredne autarhije, koja pogađa najšire potrošačke mase. Po svojoj privrednoj strukturi Italija je upućena na vezivanje za međunaradni proces proizvodnje i razmene. Eksperimenat sa autarkijom, ako je bio diktovan pripremama za rat, ko zna kako bi se pokazao

da je sistem privredne opsade za vreme etiopskog rata bio strožije primenjen (naočito za naftu i petroleum).

Kako se vidi iz ovih primera, tema ove knjižice je za onoga koji je bude umeo čitati veoma interesantna i aktuelna, iako tretira ekonomska načela jedne davne epohe. A ta načela ne treba posmatrati odvojeno od današnjice, jer ukoliko je jača naša sposobnost u oceni i skladu ideja raznih epoha, koje se mimo svega nameću u jednom razumnom kontinuitetu rada i života, utoliko ima više izgleda za pravilnost osnovnih pogleda i rešavanja uvek važnih ekonomskih problema. Jer ovi se nameću neodoljivom nužnošću društvenog razvitka u sve većoj složenosti i važnosti. Već samim tim ne sme da se prenebregne njihov smisao s obzirom na izvesna razumna upoređenja maljnih epoha. I sa te strane ovaj prikaz velikog grčkog mudraca zadržava svoju aktuelnost.

Prevodilac

MINISTARSTVO KORPORACIJA

Državni potsekretar

Rim, 22 oktobra 1932 X-a

Dragi Lama,

pročitao sam Vaš rad o Aristotelovim mislima o ekonomiji i nalazim da je veoma zanimljiv, jer ukazuje na važnost jedne manje poznate strane izrazite ličnosti velikog mislioca, vičnog, kako Vi kažete, empiričkom posmatranju činjenica i spekulativnom ispitivanju zakona i principa.

U ekonomskom shvatanju vodi nas ovaj rad pojmovima ekonomije i ekonomske politike o kojima se i danas mnogo raspravlja.

Vaš rad postavlja na svoje mesto odnos između Aristotelovog filozofskog sistema i ekonomskog shvatanja i kako ovo proizlazi iz onoga; on nam dolazi u zgodno vreme kao što je ovo, u kome se mnogo raspravlja o filozofiji i ekonomiji, o odnosima između države i pojedinca, o nauci i iskustvu, ukratko, o problemima koji su zadavali mnogo brige Aristotelu i koji su u mnogobrojnim njegovim spisima bili obrađivani na interesantan način.

Vi ste dobro uradili, dakle, što ste i pod vidom misli o ekonomiji tačno odredili ličnost jednog od najjačih mislilaca antičke obrazovanosti, čije potsećanje — u ovom grozničavom traženju novina može — sa umešnim primenama — da bude još uvek poučno.

Srdačno Vas pozdravlja

BIAGI

ARISTOTELOVO SHVATANJE EKONOMIJE.

Aristotelo iz Stagire, sin lekara Nikomaka, živeo je između 384 i 322 pre Hrista, lutao je raznim gradovima grčke i češće svraćao u Atinu, gde se dao na učenje posećujući onu slavnu Akademiju koja je okupljala najbolje mladiće Jelade pod nenadmašivim vodstvom strogog i omiljenog učitelja Platona.

Ukupnost dela koja je Aristotelo ostavio¹⁾ sačinjava najpotpuniji dokaz obrazovanosti njegovog doba i ujedno svedoči o jednom duhu vičnom empiričkom posmatranju činjenica i spekulativnom ispitivanju opštih zakona i principa: a to je glavni i jedino moguć put za onoga koji hoće ozbiljno da se bavi naukom, daleko od uzaludnih tehničkih diskusija koje su ili proizvoljne ili ukazuju na jedno privremeno i nestalno stanovište iz koga je nemoguće izvoditi naučne zakone i principe.

Aristotelo se bavio prirodnim i moralnim naukama, raspravljao je o neodređenim empiričkim činjenicama i o opštim principima: jednom rečju filosofirao je, jer je njegov duh bio takav i na taj način došao do tolike moći razumevanja i naučnog konstruisanja realnoga, da se može smatrati začetnikom mnogih posebnih nauka. Pa ipak nije dublje prodro u ispitivanju ni jedne empiričke nauke i zato je ostao čovek svoga vremena, bliži sokratovskoj majeutici²⁾ i prožet platonskim idejama, nego upravljen na tačno zapažanje činjenica. Ipak se zbog toga, niko neće usuditi da mu ospori mesto u republici naučnika, i ako su već u

¹⁾ Diogen iz Laerta tvrdi da se Aristotelovi spisi zavedeni u aleksandrijskoj Biblioteci penju na 146 dela podeljenih na 40 svezaka. Među tim, do nas su doprli samo sledeća: Logika — Fizika — Metafizika — Matematika — Psihologija — Politika — Istorija poetike.

²⁾ Sokratova veština da pomoću spretnih pitanja i odgovora dokuči saznanja o pravilnim, istinitim pojmovima. (Prevod).

više navrata sami naučnici pokušali da ga zbate sa filozofskog Parnasa n koji se popeo kao učitelj među »onima koji znaju«. ³⁾)

Aristotelove misli o ekonomiji su razbacane kroz sva dela koja govore o praktičnoj delatnosti ljudi i tesno su vezane za njegov celokupni filozofski sistem iz koga proističu. Stoga ih je nemoguće razumeti ako ne pođemo bar u izvodu, od ovog opšteg sistema, koji pretstavlja jedan sjajan pokušaj da se život obuhvati u svim svojim manifestacijama.

3) Velika gomila rasprava poniklih u toku vekova oko Aristotelovog dela, bilo sa filozofskog gledišta, ili sa gledišta raznih nauka, ne pruža po ovom predmetu ni jedan pokušaj bibliografske orijentacije. Schwab koji je 1886 objavio *Bibliographie d' Aristotele* popisao je 3700 izvora i spisak je daleko od potpunosti. Navešćemo izvore sa kojima se služimo naročito za slučaj direktnog pozivanja. Za bibliografski uput o Aristotelu navodimo *Aristotele* u *Enc. It.* Dobro je delo Zeller-a. *La filosofia dei greci*; mogu se konsultovati pored dela opšteg karaktera o antičkoj filozofiji od Brandis-a, Wildelband-a, Deussen-a, Ueberweg-a, Praecler-a, Eucken-a; Jowett: *The Politics of Aristotle*, Oxford, 1885; Newman: *The Politics of Aristotle* Oxford, 1887—902; Rotta: *Aristotele*, Milano, 1927; pored klasičnih dela Grote-a, H. Siebeck-a, W. Wallace-a, i onih preporučenih od F. Ravaisson-a, od koga postoji i jedan nepotpun italijanski prevod: *Aristotele*, Firenze. Le Monnier, 1922. Od italijanskih prevoda dela koja nas interesuju naročito su vredna: prevod *Etica Nicomachea* od Carlini-a i *Politica* prevedena od Costanzi-a, oba izdana u Bari-y od Laterza.

Za etiku, pored prevoda i predgovora od Carlini-a navodimo: Zanotti: *La filosofia morale di Aristotele*, Torino, 1883; znatnije su rasprave Goedeckemeyer: *A. praktische Philosophis*, Leipzig, 1922; Zucante: *Aristotele e la morale*, Firenze, 1926.

Za politiku mogu se konsultovati, pored navedenih: Filomusi Guelfi: *La dottrina dello Stato nell' antichità*, Napoli, 1874; P. Janet: *Historie de la science politique*, Paris, 1887.

Manje su za preporuku prevodi *Politica* od Segni-a i Ricci-a, kao i onaj francuski od Thurot-a i onaj engleski od Jowett-a.

Zbir izvadaka iz *Politica* objavljen je isto od Laterza pod naslovom: *Aristotele: L' individuo e lo Stato* u redakciji V. Costanzi-a čija je uvodna glava da čitati sa mnogo koristi.

U svakom slučaju mogu se konsultovati Aristotelova dela u izdanju berlinske Akademije nauka. Ima pet knjiga objavljenih između 1831—1870; prve dve u redakciji Bekker-a su dela na grčkom (zadržan je najvažniji tekst), treća su latinski prevodi, četvrta sholie, peta odlomci i *Index aristotelicus* od Bonitz-a.

2.

Filosofski sistem.

Pošto se Aristelo razišao sa Učiteljem po onoj neodoljivoj unutrašnjoj potrebi koja se već bila ispoljila kod Ksenokrata, proširio je sferu naučnog znanja obuhvativši ne samo ispitivanje večnih ideja, nego i iskustva: »ideje za sebe ne objašnjavaju fenomene, one su suvišan duplikat stvari«.

Ukupnost Aristotelovog shvatanja interesuje nas naročito u cilju našeg ispitivanja u trima svojim osnovnim momentima koji se odrazuju u logici, etici i politici.

Logika je neophodan uvod u celokupan Aristotelov sistem i sadrži u sebi začetke metodologije.

Po Aristotelu ima deset kategorija koje iscrpljuju sve oblike realnoga⁴⁾, i kako svaka stvar označava jedan realni pojam treba da se podvede bar pod jednu od ovih kategorija.

Tačnost sudova sastoji se u podudarnosti sa redom stvari, po kome tačnost saznanja ne može biti protivna stvarnosti. Saznanje proizlazi iz idealnog reda stvari, koji ide od roda ka vrsti, ka individuama, posretstvom silogizma sa kojim se od jednog opšteg pojma izvodi jedan posebni pojam preko interferencije jednog opšteg izraza.

Svaki dokaz koji se izvodi iz opštih istina ka posebnim, svako deduktivno rezonovanje, u stvari nije nego niz zaključaka. Tako osim ove metode dokazivanja ima i jedna druga koja ide obrnutim putem od pojedinosti ka opštem preko indukcije. Aristotelo ipak više voli deduktivno saznanje kao vrednije i kome čovek mora težiti u koliko je deo božanskog razuma.

Logika je metoda rezonovanja i služi za indukciju i dedukciju; ali samo misao, u koliko je teorijska aktivnost u mogućnosti je da sazna realnost, a volja, u koliko je praktična aktivnost u mogućnosti je da kultiviše vrlinu i ostvari dobro.

⁴⁾ Supstanca, kvantitet, kvalitet, relacija, mesto, vreme, dispozicija, imati, činiti, trpeti.

Etika i politika se odnose na individuu u sferi individualne i socijalne moralnosti, to jest na praktičan život.⁵⁾

Iz već izloženih principa u logici izlazi da dobro kome čovek mora težiti u praktičnom životu nije jedan apstraktan pojam već pravo iskustvo same aktivnosti, ili cilj koji se ostvaruje u samom vršenju aktivnosti.

Cilj svake aktivnosti je ostvarenje dobra koje je u svom postignuću praćeno uživanjem. Stoga Aristotelo zaključuje da čovek razvijajući svoju posebnu aktivnost, to jest razum, ostvaruje čovečanski cilj, to jest sreću. Sreća se, dakle, sastoji u vežbanju razuma, a postupati prema razumu je vrlina.

Vrlina u koju se stiču sve druge vrline je pravičnost, i ona je čisto društvena vrlina.

Tako su u samom središtu veličanstvene aristotelovske konstrukcije postavljeni prirodni uzroci društvenog poretka, a u čitavoj spekulaciji Stagirićanina izdiže se i zvate relativna korisnost, ne isključujući ni onu koja zadire u politiku i ekonomiju.

Moralnost pojedinaca se uraznotežava i upotpunjava u državi, moralnom organizmu koji je predmet politike. Država je neophodna ustanova: izvan nje pojedinac ne može postići svoj cilj; grad nastaje po prirodi stvari; čovek je politička zver (*Pol. I, 1; Eth. Nic., IX, 9*).⁶⁾

Zakonodavstvom i vaspitanjem država preduzima da građanima pribavi maksimum sreće i što efikasnije vršenje vrline.

Kako se vidi, Aristotelo je pre nekoliko hiljada godina pretskazivao genijalnom bistrinom izvesna stroga zapažanja koja bi se i danas mogla najvati pragmatističkim i storicističkim.

Dobar deo ove aristotelovske doktrine ima još i danas vrednosti; iako joj nedostaje jedna stroga sistematizacija ona nam je za ciljeve ekonomske nauke ipak predala skup različitih zapažanja i jedan organski začetak društvenog organizma, da zasnujemo jedno korisno područje ispitivanja i izvođenja kako bi rekonstruasali ekonomsko shvatanje jedne davne epohe, izražene od njenog najvećeg pretstavnika.

⁵⁾ Ovde vredi preneti sledeću Fiorentino-vu napomenu: »Premda su etika i politika podvojene, u suštini ne čine nego samo jednu nauku. Greše oni koji su mislili da se etika bavi individualnim vrlinama, a politika građanskim vrlinama: za Aristotela nema vrline izvan zajedničkog života. Ove dve grane imaju pre takav odnos da politika nastoji da oživotvori ono što etika opisuje kao čisto znanje; ono što nazivaju etikom — kaže Zeller — to je čista etika; politika je primenjena etika.« (*Man. di storia della Fil. I. XIII*).

⁶⁾ »Čovek je po prirodi političko biće«. (*Eth., I: 7*).

3.

Položaj ekonomije u Aristotelovom sistemu.

Pošto smo ukratko izložili sistem mišljenja velikog Stagirćanina, pre nego što se upustimo u analizu njegovih pojmova koji se odnose na ekonomiju, vredno je da se upitamo koje mesto prema Aristotelu ona zauzima u sistemu nauka.

Po Aristotelu je najozbiljnija ona klasifikacija nauka koja se podudara sa mogućim načinima razvitka jednog razumnog bića. A pošto ima tri takva načina: nauka — praksa — umetnost (znanje, delovanje, stvaranje), sledstveno ima tri osnovne skupine u koje dolaze sve nauke: nauke o proizvodnji, o delovanju, i o razmišljanju.⁷⁾

Nauke o praksi dele se dalje na tri dela: nauke o upravljanju pojedincem, porodicom i državom; moral, ekonomija i politika.

Po toku sukcesije moral prethodi ekonomiji i politici, pošto ove iziskuju iskustvo višeg stupnja (*Eth. Nic.*, I, 4; *Polit.*, I, 3; *Oeon.*, I, I); u stvari, prema Aristotelu, da bi se pridržavali jednog didaktičkog kriterija treba preći sa saznanja o pojedincu na saznanje o porodici i državi, jer se preko saznanja o najmanjem dolazi do saznanja o najvećem (*Oecon.*, I, 1; *Polit.*, I, 3).

I pored toga Aristotelo tvrdi da se u sistemu mišljenja ide obrnutim putem i zato se država afirmiše kao preduslov porodice, porodica kao preduslov pojedinca, politika pak kao preduslov ekonomije a ekonomija morala (*Eth. Nic.*, VI, IX; *Polit.*, I, IX).

»Ako država ne može postojati bez porodice i porodica bez pojedinca, i kako čovek nema svog savršenstva pa prema tome ni svog moralnog principa, koji je u porodici i najzad u državi čiji je građanin; tako je u logičnom sistemu država prethodila porodici a porodica pojedincu, politika ekonomiji a ekonomija moralu.« Tako piše *Ravaisson* pozivajući se na iste stavove *Eth. Nic.* i *Polit.*, cfr. op. cit., cap. II.

⁷⁾ *Top.* VIII, 1; *Eth. Nic.*, VI, V; *Met.* VI, 2; XI, 1, 3, 3. Aristotelo obično čini podelu na praksu i teoriju, *ibid.* II, I, 16.

Tako politika sadrži u sebi ekonomiju i moral; »pravo ime celokupne praktične nauke, nije moral, već politika«, (*Magn. Mor.* I, I. *Rhet.* I, II. *Polit.* I, II.).

Po Aristotelu, dakle, ekonomija je praktična nauka, nauka o sretstvima, i jedna determinacija politike. Ali jedno takvo shvaćanje lako bi se dalo osloniti na empirizam. Zaista, nauka koja se klasifikuje kao nauka o sretstvima i ne može biti ništa drugo nego jedna empirička determinacija činjenica.

Zato svaka empirička konstrukcija da bi imala izvesnu strogo naučnu vrednost ne treba da bude izvedena iz privremenih, empirijskih i slučajnih postulata, jer se na njima ne zasniva nauka. Radi toga je Aristotelo nužno došao do tvrđenja da politika, nauka o praktičnoj aktivnosti, nije dovoljna sama sebi, da je njen cilj u jednom drugom području saznanja i da stoga praksa završava u spekulaciji (*Mag. Mor.*, I, XXXIV, *Eth. Nic.* X, VII).

Razlaganje misli o ekonomiji⁸⁾

Celokupan politički život Jelade u Aristotelovo doba razvija se u nekoliko većih centara i teži naročito Atini. Tu se politički i ekonomski život pretstavlja u svoj svojoj dramatičnoj složenosti i već se determiniše preko nekih postupaka koji su sadržavali ispreplitane najznačajnije probleme savremene ekonomije.

Indeks cena žitarica na veliko i ograničenje izvoza, zakon o pomorskoj razmeni i uvozne carine, to su mere koje se nameću učenom čoveku na rasmatranje, jer su već u njima sadržani neki najsporniji problemi našega doba.⁹⁾

Pa ipak se kod starih grčkih mislilaca ne nailazi na jednu jasnu i čistu koncepciju o ekonomiji; oni se gube u širokom

8) Prvi i jedan od retkih koji su se bavili Aristotelovim mislima o ekonomiji jeste **Belisario Acquaviva**, vojvoda od Atria, koji je umro 1841.

Belisario Acquaviva je ostavio razne spise koji se većim delom nalaze u napuljskoj Narodnoj biblioteci. Od većeg su interesa njegova knjiga: *De Principum liberis educandis* i dve knjige *Praefatio paraphrasis in Oeconomica Aristotelis*.

Prva knjiga *Paraphrasis* pošto kaže da »multa praeter physicam disciplinam Aristoteles scripsit, quae ac virtutem conducere videbantur: ut sese homines ad bene vivendum natos esse intelligerent, ac post vitae terminum boni alicuius, quod post ipsam remanet, participes esse defuncti« (»je Aristotelo osim fizike napisao mnogo toga što se odnosi na vrlinu: da ljudi shvate da su rođeni da dobro žive i da posle smrti postanu deonici nekog dobra, koje ostaje i po svršetku života«. Prevod.), bavi se specijalno etikom.

U drugoj knjizi **Acquaviva** se naročito zadržava na rasmatranjima ekonomskog karaktera, ali njegovo teško izlaganje ne doprinosi nimalo razvitku nauke i treba ga razumeti samo kao autorov humanistički zanos.

Od veće su vrednosti ona zapažanja sadržana u ovoj knjizi koja se odnose na poljoprivredu »cuius quidem fructus non inhumaniter non ab invitis (ut in bello sit) sed natura ab ipsa acquiritur« (»čiji se plod ne stiče na nečovečan način, od nepozvanih (kao što se to u ratu dešava), već od same prirode....« Prevod.).

Osim toga izlaganju apsolutno nedostaje kritička ocena, i zbog toga nam se čini nedovoljno interesantnim.

9) Obilata je bibliografija koja se odnosi na ovu fazu atinske ekonomije. Naročito porediti: **Boeckh**: *L'Economia Publica degli Ateniesi* i *Bibl. st. Economica* od **Pareto**-a, I, 1; **Gernert**: *L'approvisionnement d'Athènes en blé au V et au IV siècle* u *Bibl. de la fac. des lettres de l'Un. de Paris*, XXV, 1909; **Arias**: *Commercio dei Cereali e prezzi al minuto in Atene* u *Princ. d'ec. Comm.* III.

području politike i kad im polazi za rukom da preciziraju po neke odlomke misli o ekonomiji, oni to čine samo da bi ih sveli na etička i politička rasmatranja.

U ovoj naučnoj neodređenosti mnogostruko ekonomsko iskustvo Atine obrazovalo je najpovoljniju sredinu za potsticanje jednog ispitivanja koje se odnosilo na nauku o bogatstvu. I zaista, iz ovog iskustva crpli su gradivo Ksenofont i Aristotelo, koji su se u svojim političkim spisima posredno bavili ekonomijom, imajući uvek pred očima misao o uređenju države.¹⁰⁾

Aristotelo je nesumnjivo pridavao veliku važnost ekonomskom poretku kao osnovi za upravljanje narodima, ali nije uspeo da apstrahuje čisto ekonomsku stranu od političkih činjenica i njegov je glavni problem ostao problem o odnosu ekonomije i politike.

Aristotelo počinje svoja ispitivanja političke prirode iz ispitivanja ustava, sa primedbom kako sve zajednice teže postignuću jednog dobra, tako i grad i svaka politička zajednica.¹¹⁾

Da bi istakli vrednost ovog procesa biće dobro da se upoznamo sa poreklom stvari.

Po Aristotelu je potrebno da se najpre udruže ona bića koja ne mogu živeti odvojeno jedna od drugih, kao žena i čovek, i oni koji su sposobni za zapovedanje i poslušnost, jer su ovi odnosi neopohodni radi održavanja ljudske zajednice (*Pol.*, I, I, 4).

Ove suprotnosti imaju svoj koren u prirodi, jer je razumno biće zaista po prirodi gospodar i ko ima fizičku sposobnost da izvršava njegove zapovesti potčinjen je i rob. Tako Aristotelo izvodi da se interesi gospodara podudaraju sa interesima roba (*ib.*, I, I, 4).

Tako je, dakle, položaj žene i roba određen od prirode.

Prva zajednica koja proističe iz udruživanja ovih dvaju individua je porodica, kao zajednica koja neposredno odgovara svakidašnjim potrebama života (*ib.*, I, I, 6).

¹⁰⁾ Od Ksenofonta, pored manjih istorijskih i političkih spisa navode se naročito *Ekonomiko* i *Delle finanze di Atene*. Oba ova dela nalaze se u *Senofonte Scritti minori*, vol. 2., Napoli, 1901.

¹¹⁾ Za Aristotela pojedinac i grad su izrazi pod koje se mora podvesti svako političko ispitivanje; grad je determinisan pojmom *autarkije*. *Polis* se stoga »ne iscrpljuje unutar gradskih zidina; jer bi se zidovima mogao opasati i Peloponez« III, 3, 12. Grad prema tome nije topografski fakat, već politička stvarnost. Čini nam se da ne treba prihvatiti napomenu *Wilamowitza*, po kojoj se Aristotelo služi rečju *polis* umesto reči *država* jer mu nedostaje termin da izrazi ovaj pojam; ovde se ne postavlja pitanje izraza, već svakako pitanje istovetnosti pojmova. Uistinu, dovoljno je napomenuti da je zajednice veće od grada Aristotelo objasnio kao osobitost varvarskih naroda, kao što se pojam *polis* po njemu izjednačava sa pojmom *autarkije*, da bi se izvelo da je grad determinisan baš sa svojih političkih, pravnih i ekonomskih osobina.

Dalje, Aristotelo razlikuje *polis* od *simmachia*, koja je zapravo šira zajednica, ali stvorena samo u cilju odbrane i uzajamne pomoći (II, 2, 4). Pošto je dakle, *simmachia* samo savez uslovljen razlozima slučaja, *polis* mora neophodno sadržavati u sebi samoj sve uslove podobne da održi u životu jndan društveni agregat. Prema tome je sama država *polis*.

Iz udruživanja više porodica nastaje selo, a to je naselje čiji su članovi vezani rodbinskim vezama, i kako je svaka porodica podvrgnuta vlasti najstarijega člana kao kralja i naselja imaju isto uređenje: stoga se obrazuje gradovi kojima je u početku upravljao kralj (*ib.*, I, I, 7).

Prva zajednica koja ima potpun ekonomski karakter jeste grad, koji je nastao iz udruživanja više sela; on je dovoljan sam sebi i jeste ustanova kojoj prirodno teže i porodica i selo.

U gradu se ostvaruje načelo autarkije: biti dovoljan sam sebi, što je njegov glavni cilj. I zato je za Aristotela očigledno: da grad predstavlja jedan prirodan fakat i da je čovek po prirodi društvena životinja: tako da je čovek izvan svake građanske zajednice, po prirodi a ne po udesu, biće iznad ili ispod čovečanskog, kao onaj koga Homer naziva.

»lišenim domovine, zakona i ognjišta«.¹²⁾

Zamišljen izvan društva, čovek bi stalno težio borbi i otimačini i stoga bio protivnik svakom građanskom poretку, dok se čak i kod životinja primećuje izvestan princip društvenog uređenja i mnoge od njih žive u čoporima: zato već po Aristotelu u stvarnosti ne može da opstane usamljen čovek.

Osećanjem o tome šta je pravedno a šta nepravedno, šta dobro a šta rđavo, čovek se razlikuje od životinja: prema tome moralni zakoni čine od čoveka više biće koje se u odnosu prema ostalim živim bićima odlikuje od njih.

To su oni isti osećaji bez kojih nema života u društvu, zato ko nije sposoban da živi društvenim životom. »ili je divlja zver ili je bog«, to jest ili jedno niže biće, u koliko je lišen onih osećaja koji odlikuju čoveka, ili jedno sasvim više biće od našeg čovečanskog.

Prvi čovek koji je udario temelj gradu bio je čovek najveće vrline, i samo vrlinom čovek može sve svoje osećaje i moći kojima ga je priroda obdarila upraviti na postizavanje dobra. Vrlina je sretstvo za ostvarenje pravednosti, a ova je osnov i uslov svakog ljudskog društva (*ib.*, I, I, 12)

Iz ovih pretpostavaka Aristotelo izvodi pojam o pravu kao normi o zajedničkom društvenom životu, koji se ogleda u determinaciji pravednosti.

*

* *

Pošto je tako pretpostavio da svaki grad nastaje iz sastava porodica, Aristotelo smatra za potrebno da se o ekonomiji raspravlja kao o upravljanju porodicom.

Porodica može biti potuna ili ne: potpuna je ako je sastavljena od robova i slobodnih članova. U svakom slučaju se u svakoj porodici susreću osnovni odnosi između prvih članova, a to su: gospodar i rob, muž i žena, otac i deca.

¹²⁾ *Pol.*, I, 9.

Aristotelovo shvatanje ekonomije

Iz ovih se odnosa rada pojam starešinske vlasti gospodara nad robom; supružničke vlasti muža nad ženom; očinske vlasti oca nad decom (*ib.*, I, II, 1, 2).

U okviru ovih osnovnih odnosa određuju se odnosi ekonomskog karaktera, čije izučavanje sačinjava »krematistiku«, koja po jednima izlaže ukratko celokupnu upravu porodice, a po drugima jedan njen znatniji deo (*ib.*, II, 2).

Nakon ovih pretpostavaka Aristotelo pristupa rasuđivanju o prirodi raznih odnosa i najpre rasmatra onaj o vlasti gospodara nad robom. Po Aristotelu ljudi su po prirodi robovi ili slobodni.

Gospodar je vlasnik svoga roba koji njemu potpuno pripada: »onaj koji po prirodi pripada drugima a ne sebi samom jeste rob; čovek koji postane rob svojina je drugoga, a svojina je sretstvo za upotrebu« (*ib.*, II, 7), otuda pravo gospodara da se služi robom kao sretstvom za upotrebu, t. j. kao elementom svoje svojine.

Razlika između gospodara i roba potiče još od rođenja, pošto su neki ljudi skloni zapovedanju a drugi poslušnosti: i jedno i drugo je potrebno i korisno za opstanak i razvitak društvenog života.

Rob je lišen viših osobina duha i najbolje što može da učini jeste da se podvrgne vlasti gospodara, jer je pravo i korisno da bude poslušan.

Rob je deo svojine i kao takav predmet proučavanja krematistike koja se upravo i bavi svojinom.

U odnosu prema slobodnim ljudima »korisnost domaćih životinja i robova malo se razlikuje; i jedne i druge, domaće životinje i robovi, od pomoći su nam u stvarima potrebnim za fizičko održanje« (*ib.*, II, 14),

Ostale napomene i razlike koje čini Aristotelo u pogledu robova više su čisto pravnog i političkog karaktera i jedva je primetna njihova veza sa ocenama ekonomskog karaktera¹³⁾

* * *

Raspravljajući neposrednije o krematistici Aristotelo se najpre pita da li je ona isto što i ekonomija, ili nešto drugo; da li je jedna njena pomoćna nauka, ili je podređena i u tom slučaju

¹³⁾ U ovom delu Aristotelovog raspravljanja prvi put se javlja pojam svojine kao »sretstva za upotrebu«. Kad je jednom došao do tog pojma, pod kojim se podrazumeva onaj iz ekonomije kao nauke o sretstvima, Aristotelo se vraća na razmišljanje o teleološkim vrednostima i zato dopušta da mu izmakne mogućnost jedne prave i originalne ekonomske rasprave. »Sretstvo za upotrebu« je jedno određivanje pojma koji nije opovrgnut ni u starini; pošto je jasno dao ovaj pojam moralo se odmah odvojiti jedno odgovarajuće izučavanje za pribavljanje ovih sretstava, i onda bi se problemi rada, vrednosti i razmene logično nametnuli sa jednim svojim sopstvenim zadatkom koji se razlikuje od teleoloških vrednosti morala i politike.

da li je u odnosu »pravljenja ladica za veštinu tkanja, ili kao veština pravljenja metala za vajarstvo« (*ib.*, I, III, I).¹⁴⁾

Po Aristotelu krematistika se bavi pribavljanjem dobara ekonomija iskorišćavanjem istih i u toliko nisu dve podudarne nauke.

Ali, ako krematistika čini jednu granu ekonomije ili jednu sasvim različnu delatnost, pre je obrnuto, i onda Aristotelov sud po ovom predmetu nije lišen podrobnosti, što ponekad znači nedostatak u jasnoći njegovog shvatanja. Zaključci pak do kojih on dolazi sastoje se u razgraničavanju pojma krematistike u odnosu na novčanu ekonomiju, kojoj moralista i političar nije mnogo sklon.

Pratimo Aristotela u njegovom izlaganju. »Svojina i bogatstvo obuhvataju različite delatnosti, tako da se najpre treba upitati da li poljoprivreda čini jednu granu ekonomije ili jednu strogo odvojenu delatnost i uopšte da li briga za pribavljanje hrane i posedovanje iste čine deo ekonomije. Ali postoji mnogo vrsti hrane i stoga više oblika života među ljudima i životinjama. Pošto nema života bez hrane to i razlike u hrani stvaraju izvesnu različitost u životu životinja: na pr. u divljem stanju neke životinje žive udružene, druge usamljene, prema tome kako im jedan ili drugi način služi za opstanak, jer su jedne mesožderi, druge biljožderi, treće ljudožderi i upravo zato je priroda odredila način života, svake vrste prema lakoći pribavljanja hrane po sopstvenom izboru« (*ib.*, III, 2, 3).

I među ljudima ima mnogo razlika koje potiču od njihovog načina života: najlenjiji su nomadi,¹⁵⁾ drugi žive od lova crpeći sretstva za život iz pljačke polja ili od ribolova ako žive pokraj jezera, reka ili morâ, ostali još od uništavanja ptica i šumske divljači. Ipak većina ljudi crpe iz zemlje sretstva potrebna za život (*ib.*, III, 4).

Tako su, prema Aristotelu, određeni načini egzistencije u kojima čovek oseća potrebu samo za prirodnim silama, ne podrazumevajući tu trgovačke odnose: skitništvo, zemljoradnju, pljačku, ribolov, lov i one delatnosti koje proizlaze iz smese ovih prvobitnih načina pribavljanja hrane.

Prema tome su svim živim bićima od prirode osigurana potrebna sretstva za život, i sve što treba da učine jeste da ih pribave u posed. Otuda, po Aristotelu, treba u svakom slučaju umeti ceniti sledeće načelo: »da korenje služi životinjama a životinje ljudima, da domaće životinje služe za upotrebu njihove snage i za hranu koja se dobija od njihovog mesa, divlje životinje, u

14) »Na svaki način nisu pomoćne, ier prva priprema oruđa, druga gradivo; pod gradivom podrazumevam osnov za pravljenje proizvoda, kao za bojadžiju vunena tkanina, za vajara bronza«.

15) »Zaista, nekažnjeno pribavljaju hranu i gube vreme u neradu sa stokom; ali su prinuđeni da idu za blagom, kome je zbog pašnjaka potrebna promena mesta, i tako obavljaju gotovo jednu živu poljoprivredu«.

većini slučajeva da nas snabdevaju hranom i svim ostalim vrstama potreba, kao odelom i oruđem» (*ib.*, III, 7).

Iz ovog načela Aristotelo izvodi zaključak da ako priroda ne čini ništa nepotpuno ni uzaludno, potrebno je da učini sve za ljude, korenje, životinje, robove. Zato je i opravdan rat kao prirodno sretstvo pribavljanja, bilo prema životinjama bilo prema onima koji su rođeni za poslušnost a neće da se pomire sa svojom sudbinom.

Po Aristotelu pravo bogatstvo se sastoji iz množine sretstava kojima nas je priroda snabdela, nasuprot kojih je naša granica pribavljanja ograničena (*ib.*, I, III, 9).

Osim ovog načina prirodnog pribavljanja ima i jedan drugi koji tačnije odeduje predmet krematistike, a razlikuje se od prvog što je onaj istovetan sa prirodnim postupcima a ovaj je pre rezultat iskustva i umešnosti.

Zaista, svaka svojina može da služi dvama ciljevima od kojih se jedan sastoji u upotrebi a drugi u razmeni. Razmena je uslovljena činjenicom da ljudi jedne stvari imaju u izobilju a druge da im nedostaju.¹⁶⁾

Ali, po Aristotelu, celokupna razmena nije predmet krematistike, sitna trgovina na pr. spada u prirodne postupke ekonomije. Razmena zaista nužnih stvari, kao žita i vina na pr., kako se praktikuje među varvarskim narodima, nije protivna prirodi, niti spada u krematistiku, jer je njen cilj da zadovolji najneposrednije prirodne potrebe. Pa ipak se iz ovih osnovnih i nužnih

¹⁶⁾ Primedba da dobra mogu služiti za upotrebu i za razmenu nije naveo Aristotela na pojam vrednosti upotrebe i vrednosti razmene, kako to čini Totomianci: *Istorija ekonomskih i socijalnih doktrina*, i kako je to potonja nauka odredila i temeljito ispitala.

Prenosimo Aristotelov stav: »Svaka svojina ima dve upotrebe, obe vezane za nju, ali ne na isti način: jedna same stvari, druga ne; tako jedna obuća služi za obuvanje, ali može služiti i za razmenu. U oba slučaja čini se upotreba od obuće; u stvari ko menja obuću za novac ili za hranu koristi se njome, ali ne prema njenoj posebnoj nameni, jer obuća nije pravljena za razmenu» (*Poi.*, I, III, 11).

Aristotelo je očigledno imao u vidu tip idealnog društva koje je već bilo van istorijske stvarnosti njegovog vremena.

Zaista, u svakoj dovoljno naprednoj ekonomskoj zajednici specifična namena jedne stvari može biti različita od cilja zbog koga je proizvedena. Uopšte, ko pravi obuću pravi je upravo zbog cilja razmene i kad je to ekonomski rentabilno i uzaludno je ponavljati sada da specijalizacija rada i proizvodnje više ne bi odgovarale sistemu kog je Aristotelo imao u vidu.

Na svaki način pojam vrednosti jednog dobra ne treba brkati sa njegovom upotrebom. Upotreba jednog dobra može biti potrošnja ili razmena. Vrednost je uvek jedna »veličina osnovnog reda, a to je »stepen želje za posedovanjem i uživanjem jedne stvari«. (Benini), i samo u koliko se ova osnovna veličina ispoljava u kvantitativnim izrazima, ili kako se određuje u empiričkim i objektivnim merilima »može biti predstavljena, od slučaja do slučaja, pomoću jednog drugog dobra datog u razmenu«.

Ovaj pojam vrednosti kao veličine psihološkog reda može se izvoditi iz čitavog Aristotelovog raspravljanja. Razmena je prema Aristotelu, u stvari određena iz potrebe za zadobijanjem onih dobara koja nam nedostaju i koja trebamo, i stoga mera razmene biće intenzitet naše potrebe, t. j. jedna osnovna veličina.

razmena izvodi prava i čista krematistika, kako priznaje sam Aristotelo (*ib.*, I, III, 13).

Stvarno sa umnožavanjem potreba, sa neprestanom i ponovnom podelom vrsti delatnosti i proizvodnje, sistem razmene postaje sve složeniji. Uvoz i izvoz se povećavaju. Tako nastaje potreba za jednim sretstvom razmene koje bi od svih bilo lako prihvatljivo a isključilo bi često veliku teškoću usled potrebe prenošenja svoje robe da bi prema prirodnom rasporedu postala predmet razmene.

Stoga se morao odrediti jedan predmet koji bi po sebi koristan bio i podesan za rukovanje u potrebama života: na primer gvožđe, ili srebro, ili bilo koji predmet u početku određen samo po veličini i količini, zatim bolje označen sa dodatkom jednog naročitog otiska, koji bi se stavio kao znak razpoznavanja vrednosti (*ib.*, III, 14).

U ovoj fazi razvitka razmene nastala je, prema Aristotelu druga vrsta krematistike, t.j. čista i prava trgovina, najpre u jednom jednostavnom obliku, zatim sve složenijem u koliko se uvećavalo iskustvo izvora i načina opticaja podešenih na umnožavanje dobiti.

Stoga se krematistika sve sistematičnije organizuje u onom delu ekonomske nauke koji se pre svega odnosi na novac, i ima specijalan zadatak da ispita sretstava za pribavljanje bogatstva. Ali, bogatstvo se uvek ne poklapa sa količinom novca. Ponekad je novac samo ugovor, i ne sadrži nikakav siguran i čist osnov bogatstva: sa promenom ugovora na kojem je zasnovan, novac gubi vrednost i više nije sposoban da pribavi nužne stvari; tako da i ako imate novca u izobilju možete ostati bez potrebnih stvari, i Aristotelo navodi na ovom mestu legendu o kralju Midasu, koji je video kako se pretvara u zlato sve ono što mu je bilo nužno za potrebe života a ipak umire od gladi pored tolikog bogatstva. Zato imaju pravo oni koji se staraju da pribave pored novca izvesno bogatstvo stvari.¹⁷⁾

17) Vredna su pažnje Aristotelova zapažanja o novcu, koji nastade iz nemogućnosti prenošenja predmeta određenih za razmenu u prirodi. Zato se morao dati i uzeti za razmenu jedan predmet koji bi po sebi koristan bio i podesan za rukovanje u potrebama života.

Po Aristotelu, dakle, postoje dva rekvizita kojima mora odgovarati svaki novac: da je koristan po sebi i podesan za rukovanje. Da bi se razmena još više olakšala morao se utisnuti na novac znak njegove vrednosti i tako osloboditi menjače stalnog merenja.

Pošto se jasno utvrdila mera i oznaka bogatstva, morala je izgledati relativno laka mogućnost nagomilavanja bogatstva u beskonačnost; a kako je taj način pribavljanja bio predmet krematistike, to je Aristotela navelo da osudi krematistiku kao jedan neprirodan sistem i sretstvo korupcije i borbe među ljudima.

Krematistika se skoro izjednačuje sa trgovinom: obe teže umnožavanju dobiti (*Pol.*, I, III, 16).

»Ponekad novac izgleda prazna stvar a samo dejstvo ugovora kao nešto neprirodno, jer oni koji se njime služe umanjuju mu vrednost menjajući je i on više ne služi za pribavljanje potrebnih stvari; tako da se i pored izobilja novca može ostati bez nužne ishrane« (i b., I, III, 16).

Zaista prirodno bogatstvo je različita stvar od krematistike, prvo je proizvod »kućnog gazdinstva«, druga je koeficijentat bogatstva koje proističe iz razmene, čiji je osnovni uslov novac. osnov i cilj same razmene (*ib.*, I, III, 17).

* * *

Na ovom mestu Aristotelo se zadržava na pojmu granica bogatstva.

Bogatstvo koje proizlazi iz krematistike, t.j. iz razmene, iz trgovine, nema granica, jer veštine za postizanje svog cilja neznaju za nikakvu granicu: naprotiv, sretstva podešena za postizanje cilja su ograničena, jer je granica nastala iz same potrebe za koordiniranje sretstava cilju: tako ova veština, krematistika, nema granice cilju, a cilj se sastoji u bogatstvu i sticanju dobara» (*ib.*, I, III, 17).

Ekonomija ima različit cilj od krematistike i ima nasuprot ovoj izvesne granice, stoga i ako s jedne strane može izgledati da svaka vrsta bogatstva ima izvesnu granicu, vidimo naprotiv, da u stvari svi oni koji hoće igdustrijalizaciju nastoje da uvećaju do beskonačnosti svoj novac.

Krematistika i ekonomija imaju isti predmet izučavanja u koliko se obe bave upotrebom svojine; ali dok krematistika ima za cilj umnožavanje novca, ekonomija nasuprot nastoji da zadovolji potrebe porodice. Prema ovoj sličnosti mislilo se da i ekonomija stavlja sebi u zadatak nagomilavanje bogatstva; otuda su mnogi smatrali za nužno da sačuvaju ili uvećaju do beskonačnosti stečeno bogatstvo.

Prema ovoj dispoziciji rada se osećaj života radi života. a ne radi dobrog života.

Život radi života jeste želja koja nema nikakvih granica. Međutim, oni koji žele dobar život teže zadovoljenju fizičkih uživanja, a pošto to zavisi od sretstava kojima se raspolaže, sve ljudske brige stiču se oko načina pribavljanja bogatstva.

Po Aristotelu uživanje se sastoji u preobilju dobara; ako se ono ne može postići pomoću krematistike pokušava se na dru-

Zapažanja navedenog pasusa sadržavaju u osnovi čitavu jednu teoriju o novcu, kako je docnije utvrđena.

Zato treba zabeležiti da prvi rekvizit pridat novcu od Aristotela, t. j. onaj o njegovoj unutrašnjoj korisnosti prestaje čim se dođe do određivanja otkiska, do momenta kad smatramo da bi vrednost kovanog metala mogla isključivo zavisiti od jednog vladaočevog zakona, u tom slučaju novac je samo proizvod samovolje i stoga se njegova vrednost menja čim nestane samovolje od koje proizlazi.

Ali Aristotelo ne iznosi da vrednost novca ne zavisi samo od onih koji se njime služe, nego i od uslova na tržištu u kome se vrši obrt. Često izobilje novca podiže cenu a da se zato ne svodi na povećanje bogatstva: greši Serra koji je preduzimao da ispita kako »da postanu bogate zlatom i srebrom zemlje u kojima nema rudnika«. U Aristotelovom zapažanju je nejasno uputstvo o mogućnosti pribavljanja novca, sa kojim je otišao u krajnost: »tako da se i pored izobilja u novcu može ostati bez nužne ishrane«.

gi način i uz pomoć svih oprobanih i korisnih snaga kojima se raspolaže (*ib.*, I, III, 20).

Aristotelo upotrebljava reč »uživanje« u odveć širokom i opštem smislu, jer se inače ne bi moglo razumeti kako se ono može sastojati u »preobilju dobara.«

U stvari, uživanje se ne sastoji toliko iz preobilja dobara koliko iz razumne i primerne upotrebe koju od njega treba umeti činiti.

*

.* *

Otuda Aristotelo objašnjava pitanje da li krematistiku treba da izvodi starešina porodice ili magistrat i zaključuje da je moraju izvoditi oboje, „jer kao što politika ne stvara ljude, nego ih uzima iz prirode i koristi se njima, tako treba da priroda obradom zemlje i iskorišćavanjem mora ili na drugi način pruži hranu, a starešina porodice raspolaže njome kako treba; tako isto nije veština tkača da baš on pravi vunu, već da se služi njome i da raspoznaje dobru i prikladnu vrstu od rđave i neprikladne.« Kad bi bilo drukčije pitali bi se zar ne bi i medicina, kao i krematistika, mogla zameniti ekonomiju. Jer treba želeti dobro zdravlje članovima porodice, kao što treba da žive i da imaju ono što im je potrebno. S jedne strane zdravstvena briga članova porodice i grada pripada starešini porodice i magistratu, a s druge to spada u specijalnu nadležnost lekara: isto se tako može na jedan način, staranje oko bogatstva ostaviti starešini porodice, a na drugi način dodeliti jednom pomoćnom organu. Nada sve je potrebno kao što je gore rečeno, da priroda pruži neophodna sredstva, jer iz nje mora proizići hrana za bića koja ona rađa. U stvari svakome od rođenja ostaje za ishranu ono što prečiće tvorcu. Zato je krematistika i po prirodi pristupačna svima, jer je kako rekosmo dvoguba, trgovačka i domaća, prva potrebna i opravdana a ona druga zasnovana na razmeni i s pravom prezrena, jer nije prirodna, već je posledica uzajamnog iskorišćavanja, kao što se s pravom zazire od zelenaštva, pošto se novac ne bi smeo upotrebiti na drugo nego u cilju razmene.

Novac je postao radi razmene: novac se umnožava iz novca zelenaštvom koje pretstavlja u većini slučajeva dobit protivnu prirodi (*ib.*, I, III, 21, 22, 23) ¹⁸⁾.

¹⁸⁾ Kao moralisti svih vremena i Aristotelo osuđuje zelenaštvo i zazire od njega. Ali se primećuje da kod Stagirićanina ne preovlađuju razlozi moralnog karaktera kao kod srednjevekovnih mislilaca, već razlozi koji su u vezi sa finalističkim redom stvari.

Novac je postao radi razmene a kako zelenaštvo nije dobit nastala iz jednog akta razmene, ono je uvek protivno prirodi: novac nastao iz novca.

Aristotelo nije posebno raspravio pitanje ulaganja novca na interes jer je smatrao da je zajam na interes jedan od osnova razmene; zato se mora imati u vidu da on nebi prihvatio ovaj sistem ustupanja upotrebe novca na interes, i on bi mu bio protiv prirode, jer pretstavlja novac nastao iz novca.

Pošto je na taj način postavio izvesne teorijske principe. Aristotelo prelazi na rasmatranje praktične strane, t. j. prelazi sa područja spekulacije koje je bezgranično, na područje prakse skopčano sa nužnošću koju treba imati u vidu iznad svega.

Iz ovih rasmatranja crpu se osnovi prave i čiste krematistike; na protiv, ona koja se odnosi na razmenu ima za glavni osnov trgovinu, koja se prema Aristotelu deli na tri grane: pomorsku, suvozemnu i trgovinu na malo. Razlika između ovih grana trgovine jeste u stepenu sigurnosti i visini zarade koje mogu pružiti (*ib.*, I, IV, 2).

Drugi osnov razmene je zajam na interes, a treći nadnica koja se primenjuje na stručne radove ili se daje onima »koji su lišeni svake veštine i mogu da iskoriste samo svoje telo«.

Treća vrsta krematistike pored one »prave i prirodne« i one koja se odnosi na razmenu jeste ona koja se tiče seče šuma i iskorišćavanja rudnika. Ova vrsta krematistike čini sredinu između druge dve, uzimajući učešća u prirodnom bogatstvu i u bogatstvu iz razmene.

Rasmatranje ove delatnosti moglo bi nas odvesti na pitanje ispitivanje pojedinih zanata, ali Aristotelo zastaje na jednoj mnogo opširnijoj podeli.

Najvažniji su oni zanati u kojima je udeo slučaja najmanji; najmehaničniji su oni u kojima se fizička snaga najviše troši; najservilniji su oni koji iziskuju maksimalnu upotrebu tela; a najniži su na protiv oni koji svode na najmanju meru delatnost duha (*ib.*, I, IV, 3). U III knjizi Aristotelo se vraća na pojam roba i kaže: »Robovi su oni koji vrše poslove nužne za život jednog pojedinca; oni koji ih vrše za javnost zanatlije su i teti«. U svakoj prilici Aristotelo isto tako podvlači da »u jednoj državi sa dobrom upravom građani... ne treba da budu zanatlije i trgovci, jer je takav život nečastan i protivan vrlini«.

I Platon u *Zakonima* XII — tvrdi da posao obučara i kovača ponižava one koji ga vrše, »bedni najamni radnici koji su zbog svog stanja lišeni političkih prava«.

Bilo bi takođe korisno — po Aristotelu — sakupiti zapažanja o razlozima i načinima po kojima neki stižu imetak a drugi

Stagirićanin očigledno ne ulazi dublje u ovaj pojam, koji je bio nužan usled potrebe za jednim zaključkom političko-moralnog poretka. U krajnjoj ananlizi celokupna krematistika bi se mogla smatrati kao delatnost upravljenja na dobijanje novca iz novca. Ali u obavljanju ove delatnosti čovek određuje isvestan skup delatnosti kojima pravda postignuće svog cilja, t. j. povećanje svog bogatstva: to je u stvari staro pitanje koje se odnosi na produktivnost trgovine.

S druge strane ustupanje upotrebe novca pod interes znači i jedan akt razmene. Menja se jedan sadašnji zajam za jedan budući: dobit je cena razmene i nagrada za rizik.

Kao da su bliži stvarnosti oni patristički i skolastički moralisti koji osuđuju zelenaštvo ne zbog načina na koji se ono vrši, nego zbog mere koju ono dostiže a koja je protivna moralnim zakonima.

ne stiču. Ali on upućuje čitaoca na one koji to naročito izučavaju, i na one koji cene bogatstvo, uvažavanje koje od filozofa ne može da bude preporučeno.

Na primeru Taleta iz Mileta koji je u jednom periodu nemaštine, pošto je predvideo veliku berbu maslina, bio kaparisao sve prese za ulje u Taletu i Kiu i uzeo ih u najam u svojstvu monopola, Aristotelo pokazuje da filozofi nemaju smisla za bogatstvo, i ako su u lakoj mogućnosti da ga nagomilaju (*ib.*, IV, 4, 5).

* * *

S obzirom na važnost koja se pridaje ljudima i stvarima, Aristotelo utvrđuje da u kućnom gazdinstvu treba obratiti najveću pažnju na ljude, više zbog njihovih uzvišenih moralnih vrline, nego zbog bogaćenja; zatim više na slobodne ljude nego na robove, povodom kojih se raspravlja da li pored njihovih radnih i ropških osobina mogu imati nekih sposobnosti uzvišenijeg karaktera, kao mudrost, hrabrost i pravednost.

U skladu sa izloženim shvatanjima Aristotelo je mišljenja da se može biti sklon jednoj i drugoj hipotezi. Ali pošto je korisnost roba ograničena na stvari potrebne za život, očigledno je da je dovoljan minimum vrline da bi dobro uspeo u svojim poslovima.

»Ali, ako je to istina postavlja se pitanje: moraju li i radnici imati neku vrlinu, jer se često dešava da zbog neumerenosti zanemaruju svoje radove. Zar postoji ovde neka naročita razlika? Rob uzima učešća u našem životu, radnik nam nije toliko blizak i priliči mu toliko vrline koliko učestvuje u ropstvu. Radnik se nalazi u jednom ograničenom ropstvu, dok je rob po prirodi takav, ali niko nije po prirodi obučar ili zanatlija. Očigledno je, dakle, da je gospodar uzrok ovakvog robovog stanja, ali u svom svojstvu gospodara bez podobnosti da bi ga mogao poučiti u izvođenju pojedinih poslova. Stoga greše oni koji izbegavaju da robove pouče razboru i veruju da treba samo da im zapovedaju. Naprotiv, treba ih opominjati više nego decu (*ib.*, I, V).

U drugoj knjizi *Politike* Aristotelo ispituje razne političke konstitucije u cilju da bi odredio koja je najbolja za onaj narod koji bi uspeo da stvori jedan oblik po svom uzoru. Iz ove knjige mogu se crpsti izvesna rasmatranja koja bi mogla bolje da objasne ekonomske misli Stagirićanina. Zaista, politička konstitucija koju jedan narod uspe da stvori nije nezavisna od svog ekonomskog uređenja: političko uređenje kao i ekonomsko obrazuju dva gledišta jedne stvarnosti i samo se apstraktno mogu posmatrati odvojeno.

Pošto svaka konstitucija pretpostavlja jednu zajednicu i kako je nemoguće da svi građani ne budu uzajamno vezani interesom, Aristotelo se na prvom mestu pita da li će grad morati usvojiti jedan komunistički poredak, ili će ga primiti u izvesnim granicama (*Pol.*, II, I, 2).

Pre nego izričito prilazi ovom problemu koji se postavlja u osnovi svakog ekonomskog i socijalnog poretka u koliko se politički posmatra, Aristotelo kritički ispituje političke i utopiističke koncepcije najvećih tvoraca antičkih društvenih ideologija.

U *Republici* Platon se osim zajednice dobara zalaže i za zajednicu dece i žena; Falea Kalcedonije smatrao je pojam o jednakosti imanja svih građana kao najbolji; Ipodijam iz Euri-fonta je zamislio grad od 10.000 stanovnika podeljenih na zemljoradnike, zanatlije i ratnike i prema tome celu teritoriju podeljenu na tri dela, i to jedan opšti a druga dva: jedan za verske obrede a drugi da se poveri zemljoradnicima; i Sparta, Krit, Kartagina i drugi gradovi imali su politička uređenja koja je Aristotelo kritikovao da bi istakao njihove dobre i rđave strane.

O Platonovom komunizmu raspravlja Aristotelo naširoko, podvlačeći praktičnu nemogućnost zajednice dece i žena; šta više kolektivistički sistem pretstavlja jednu drugu nezgodu, »jer je svakome više stalo do njegovih ličnih interesa nego do javnih; a stalo mu je do ovih samo kad su u skladu sa njegovim privatnim interesima« (*ib.*, II, I, 10).

Po Aristotelu svaki će se čovek u Platonovom gradu naći u odnosu sa hiljadu sinova svih građana, od kojih ni jedan ne može da naznači svoga oca i stoga se niko neće naročito starati o njima.

Tako će nestati jedne od najjačih spona na kojoj počiva društvena zgrada; jer su svojina i strast po Aristotelu dve glavne pobude za staranje o ljudima. Nije ni moguće da ova dva osećaja postoje i razvijaju se u jednoj republici na komunističkoj osnovi.

Ovoj se diskusiji dodaje traženje najboljeg režima svojine da bi se u granicama mogućnosti zasnovalo najbolje uređenje. Dakle, svojina mora da bude individualna ili kolektivna?

Jedna praznina u tekstu nam ne dozvoljava da potpuno shvatimo misao Stagirićanina, ali se ipak ta praznina može sa mnogo verovatnoće popuniti iz konteksta misli.

Pošto je prihvatio individualističko rešenje s obzirom na bračne odnose i odnose dece prema roditeljima, Aristotelo se pita da li je preporučljiviji kolektiviteta svojine i rente, i traži zaključak raspravljajući o raznim sistemima privatne svojine i o kolektivnom uživanju prihoda, o sistemu zajednice zemlje i njenog obrađivanja u zajednici, da se pri tome uživaju plodovi prema posebnim potrebama ili uspostavi zajednica glavnice i rente (*ib.*, II, II, 1)

Zbog činjenice da svako radi za svoju korist, izgleda mu mnogo teže rešenje, problema o boljem režimu svojine radi zajednice života, a pošto ne može postojati jedna stalna srazmera između posla koji se obavlja i naknada koje se otuda izvlače, to će neizbežno izbiti sukobi između onih koji dobijaju veći prihod od vrednosti svoga rada i onih koji dobijaju manji.

Radi ovih i ostalih nezgoda Aristotelo je protiv zajednice svojine i zalaže se za sistem na kome se u njegovo doba radilo u Atini, koji bi bio potpomognut dobrim običajima i mudrim zakonima i na taj način spojio vrednosti sistema kolektivne i individualne svojine. Tako, iako ostaje individualna, svojina nastoji da postane kolektivna (*ib.*, II, II, 4).

Ostvarenje ovog sistema privatne svojine koji bi bio upotpunjen dobrovoljnom zajednicom upotrebe zavisi od zakonodavca, da preduzme intenzivan rad na političkom i socijalnom vaspitanju, da bi na taj način ostvario jedinstvo i društvenost u gradu, bez štete po njegove mnogobrojne osnove¹⁹⁾.

Pitanja koja je Sokrat podvukao u Platonovoj republici, t. j. pitanja koja se odnose na zajednicu žena i dece, na kolektivni sistem svojine i na društveni raspored klasa raspravljaju se i u *Zakonima*, ma da oni polaze od drugog gledišta da se u njima više ne raspravlja o konstitucijama nego o zakonima preko kojih se zajednice pravno manifestuju.

U *Zakonima* kaže Sokrat (737 D) da svojina pojedinca mora dostići granicu koja će mu omogućiti život sa svim potrebnim udobnostima. Ali svi ovi propisi koji sačinjavaju jedan ideološki stav, nisu prihvaćeni od Aristotela. On obraća pažnju na istorijsku stvarnost koja ga okružuje, ometanu, istina, teškoćama i nedostacima, ali nesumnjivo podesnu za popravku i usavršenje.

Uza sve to Aristotelu ne ide u glavu zalaganje za izjednačenje svojine ako se ne povede briga i o uvećanju stanovnika, ne ograničavajući zakonski rađanje potomstva, pod pretpostavkom da će se neplodnim brakovima uspostaviti ravnoteža.

Bolje bi bilo ograničiti broj građana nego svojinu i odrediti granicu rađanja koja ne bi smela da se prekorači, imajući u vidu sve okolnosti koje umanjuju povećanje stanovništva, na pr. pozne i neplodne brakove, prevremene smrti i t. d.: ne ograničiti plodnost značilo bi neminovan uzrok siromaštvu i otuda građanskim neslogama. Svojinu treba ceniti ne samo u odnosu na pojedinca već i prema državi, i zbog toga treba imati na umu da svojina u državi mora biti dovoljna ne samo za unutrašnje političke potrebe već i za opasnosti koje mogu pretiti spolja.

Početak svake reforme sračunate na uklanjanje svih građanskih nesloga, ne sastoji se prema Aristotelu u izjednačavanju svojina već u stvaranju ljudi sa umerenim strastima i nesklonih prevarama: stoga i ovde moralna potreba nalaže ekonomsko određenje.

¹⁹⁾ »Tako svojina teži da postane opšta ostajući ipak individualna. Jer pošto su težnje podeljene neće pružiti priliku za pritužbe jednih protiv drugih, i šta više neće se umnožavati jer će svako težiti svojoj svojini; i koliko bude ovaj sistem više vredeo po vrlini potvrdiće se poslovice: među prijateljima svojine su zajedničke«. *Plat.: Rep.*, 424; *A. Pol.* II, II, 45.

Misli o finansijama

Profesor atinskog Univerziteta Andreades pokušao je u dva članka²⁰⁾ da istakne Ksenofontov i Aristotelov doprinos začetku nauke o finansijama, pripisujući im raspravu *Economica*.

Smatramo za već rešeno pitanje da raspravu *Economica* ne treba pripisivati Aristotelu; mi na svaki način ne preduzimamo ispitivanje istorijsko-filološke prirode.

Pa ipak da bi pratili Andreadesa u izlaganju njegove studije prihvaćamo za sada njegove pretpostavke.

Ako Ksenofontova rasprava *Atinske finansije* predstavlja znatan prilog za poznavanje atinske finansijske istorije u IV veku, ipak su Aristotelove misli i zapažanja vredni naučne ocene te još ni danas nisu bez značaja i važnosti.

U drugoj knjizi pseudo Aristotelovoj *Economica*, posretstvom raznih anegdota i finansijskih mahinacija iznosi se kako su tirani i poglavari četrdeset i jednog grada došli do novca.

Ali osim ovih napomena istoriskog i privremenog karaktera, mogu se izvesti iz rasprave izvesne niže podele sistematskog karaktera.

Pisac deli celokupnu ekonomsku delatnost na kraljevu ekonomiju, ekonomiju satrapa i političku ekonomiju u pravom smislu reči, t. j. onu koja se odnosi na ekonomsku delatnost slobodnih gradova.

Takva podela osnovana na obliku političkog uređenja, kaže Andreades, jeste visoko naučna.

Razlika između satrapske ekonomije i ekonomije slobodnih gradova je čisto finansijske i fiskalne prirode.

Satrapske finansije imaju sledeće izvore: 1) zemlja (*ekphorion*); 2) privatno pokretno bogastvo; 3) carinski porezi; 4) prava nad zemaljskim prometom i tržištima; 5) stočni obrt (*épikarpie*); 6) razni drugi nameti (*épiképhalaion cheironaxion*).

Izvori političke ekonomije, naprotiv su sledeći: 1) privatno pokretno bogastvo; 2) trgovina i transporti; 3) *engykliá*.

Ova podela tačno odgovara opštim načelima grčkog javnog prava.

²⁰⁾ O atinskim finansijama od Ksenofonta Andreadesov dopis atinskoj Akademiji, od 10 novembra 1927. Od istog pisca: *La première apparition de la science des finances*, y *Studi delle sc. giur. e soc.* R. Un. Pavia XV.

Stoga izgleda da se politička ekonomija ne bavi neposrednim porezima koji terete zemlju, stoku i ličnosti, jer po fiskalnom pravu stare Grčke svojstvo slobodnog građanina nije moglo biti kompatibilno sa plaćanjem jedne neposredne poreze, koja ne bi bila uslovljena specijalnim razlozima. Svi su nameti slobodnih građana prema državi morali biti svojevolumno priznati od njih samih.

Unutar ove opšte podele susreću se napomene i misli koje su vredne da se zabeleže. Tako tamo gde se traži izjednačenje poreza na zemlju sa pravima na tržištima i gde se smjera da se porezima na potrošnju dodaju svi carinski porezi u opšte.

Prema *Economico-u* državne finansije su najveće i najjednostavnije u koliko propisuju samo pitanja opšteg značaja, t. j. novac, godišnje dohotke provincija pod upravom satrapa i najzad sva pitanja koja se odnose na broj, prirodu i skupljanje prihoda, čije je nametanje bilo rezervisano centralnoj vlasti.

Značajno je da Aristotelo ističe stalno u prvi red probleme koji se odnosi na novac. Pravo kovanje novca bilo je vidan znak suvereniteta i moralo je biti jemstvo za zdravu i sigurnu valutu, koja bi služila za olakšanje trgovačkih odnosa i za regulisanje plaćanja taksa i poreza.

Ali najznačajniji i najvažniji deo među ovim zapažanjima finansijske prirode jeste onaj gde se traže vrste svih mogućih nameta i njihovo sakupljanje u jednom gradu ili satrapiji.

Ukoliko je ovaj deo dopro do nas nepotpun i dopunjen mnogim docnijim dodacima, po Andreadesu, najvažnije je imati pred očima u jednom istorisko-finansiskom ispitivanju, »da je jednom umetnutom rečenicom dokončano jedno i do danas sporno pitanje. Znamo da mnogo savremenih pisaca, sa Adolfom Vagnerom, smatra da ostalim razlozima za razlikovanje javnih finansija od privatnih treba dodati princip po kome pojedinac svoje prihode treba da podešava prema svojim rashodima, dok država postupa obratno. *Economico* smatra da za privatne finansije naročito važi princip da rashodi ne smeju prevazići prihode, ali da to isto važi i za sve tri grane javnih finansija i da o tome vredi ozbiljno razmišljati.

»Kako je to dobro rečeno! Bez sumnje da je državi manje dopušteno da živi na hlebu i vodi, kao što to može pojedinac; država treba da se stara za ekonomski i duševni razvitak, kao i za narodnu odbranu. U ostalom, koja je to država koja ne oseća potrebu za isto tako jakom vojskom, sa savršenom nastavom razgranatom mrežom komunikacija, kao što to ima susedna država. Po Vagnerovoj teoriji država bi trebala da se ograđuje od rashoda za koje bi mogla tek docnije da nađe izvore za njihovo pokrivanje. Ova doktrina i suviše primenjena vodila je ubistvenim porezima i očiglednim bankrotstvima do iscrpljenosti. Slušajmo, dakle, antičku mudrost i ne budimo ravnodušni prema budžetskoj ravnoteži«. (Ovaj Andreadesov navod daje Lama na francuskom tj. u originalu. Prevod.).

Kritička ocena Aristotelove ekonomije

Iz dosadašnjeg izlaganja čini nam se da je Aristotelova misao više čisto političko-spekulativnog nego ekonomskog karaktera. Stoga se i mi moramo požaliti kao što su to već i drugi naučnici uradili, da nisu ni mnogobrojne ni opširne »kako bi ih mi želeli — posebne beleške o ekonomskim stvarima — sadržane u veličanstvenoj Aristotelovoj enciklopedijskoj konstrukciji. Kao i svi grčki mislioci on praznaje samo jednu doktrinu o državi u kojoj su etika, politika u pravom smislu reči i ekonomija raspoređene kao podjednake grane usko povezane a da se njihove granice oštro ne ocrtavaju«.

Stoga po ovom shvatanju ekonomija ne može biti shvaćena drukčije nego u ulozi ekstra ekonomskih ciljeva; ekonomija se upotpunjuje u moralu i u politici

Pošto su socijalne konstitucije određene od prirode, ustanovljena vlast mora ići na ruku njihovom funkcionisanju posredstvom uzajamnog i harmoničnog sklada svih elemenata koji ih sačinjavaju.

Zato se Aristotelo kategorički izjašnjava protiv ukidanja privatne svojine i individualne inicijative i preteranog apsorbovanja pojedinaca od strane države.

Ima u ovom shvatanju izvesan začetak teorija koje danas preovlađuju, tako da nije smelo govoriti o izvesnom modernizmu Aristotelovom, dok je korporativni princip prepustio pojedinca državi a obojicu istorijskoj stvarnosti kako se ona javlja politički organizovana.

Na osnovu Aristotelovog individualizma ostaje ipak jedan sistematski i optimistički naturalizam, kome bi se u svojoj osnovnoj koncepciji mogao dodati rusovljev naturalizam koji je cvećao kroz dve hiljade godina i koji zaista nije bio tuđ onoj antistoricističkoj koncepciji koja ostaje kao svedok jednog od najznačajnijih odstupa u razvitku ekonomske nauke.

Aristotelo je nesumnjivo video u svoj složenosti problem koji se odnosi na ekonomsku aktivnost, ali njegova zalaganja su bila političke prirode i stoga nije mogao doći do bilo kojeg specifičnog produbljivanja pojmova.

On je bio među prvima koji su znali za ideju o dobrima iz kojih je shvatio i vrednost u svojoj dvostrukoj određenosti upotrebe i razmene; isto je tako bez dubljeg ulaženja u stvar postavio probleme novčane, finansijske, demografske itd.

Kakvi su bili rezultati ovih ispitivanja sa strogo naučnog gledišta?

Opšta karakteristika koja se susreće u svim antičkim ekonomskim raspravama jeste apsolutni nedostatak organske veze

i njihovo izlaganje u formi odstupanja od opširnijih rasprava političkog i moralnog karaktera, u kojima se nalaze u razbacanom stanju. Jedno ponovno ispitivanje znatnijih pisaca i priznanje prvobitnog političkog jedinstva antičkog grada — u kojem su plamtele borbe, strasti i interesi, ali sve zbog prisvajanja vlasti — upućuju nas na tvrdnju da staro doba nije imalo niti je moglo imati jednu posebnu ekonomsku nauku. Razvitak ekonomske delatnosti je postojao, jer bez obavljanja takve delatnosti život nije moguć. Ali sve dok ova aktivnost ne pruža izričito svoje zasluge i ne sređuje svoja dela prema opštim kategorijama, tako da im istakne zajedničke i različite elemente, i onda ne vrši na tim delima onaj kritičko-analički i uopštavajući proces koji je moguć samo u jednoj naprednoj fazi mišljenja, sve dotle ne može ni biti govora o jednoj pravoj i čistoj ekonomskoj nauci. Stvarno, samo mnogo docnije kad složena društvena fenomenologija pruži jednu specifikaciju svojih elemenata, politika se razlikuje od morala, ekonomije, prava i t. d.

Tada se počinje izdvajati i obeležavati u isto vreme opasnost suprotna onoj kojom je opterećena antička nauka.

Napred smo rekli da je Aristotelo ostao čovek svoga vremena i ako je ublažio svoje spekulativno stanje jednom širokom i praktičnom intuicijom efektivnih potreba stvarnosti.

Zaista svo njegovo pravdanje i odbrana ustanove ropstva je u duhu njegovog vremena, šta više u ovoj koncepciji izgleda da učenik Platonove Akademije pribegava veštačkim naporima da bi sačuvao njen ton: političar velik i gorostasan, koji se zanosi »istinskom stvarnošću« kako bi rekao Makiaveli; učitelj Aleksandra Velikog koji se suprotstavlja misliocu trudeći se da da jednu teorijsku osnovu onoj svojoj sredini u kojoj su robovi služili kao sretstva i bili izvor bogatstva plemićskih porodica.

Veće naučne vrednosti je ispitivanje o načinima ekonomskog pribavljanja kojih po Aristotelu, kako rekosmo ima dva: pribavljanje prirodnih dobara za njihovu domaću upotrebu i onaj koji potiče iz razmene proizvoda: prvi se može nazvati prirodnim, drugi krematističkim. Ali ovo preciziranje koje je moglo biti dublje i razvijenije u cilju ekonomske nauke, ublažava se i svodi na etička i spekulativna stremljenja. Otuda je filosof spreman da osudi krematistiku kao protivnu prirodi i kao sretstvo korupcije, borbe i nezdravih uživanja. Tako se opet javlja onaj naturalizam koji je u osnovi Aristotelove političke koncepcije i kog ne može da se oslobodi sva potonja peripatetička tradicija.

U glavi Stagirićanina nije trebala da se pojavi logički jasna kategorička razlika između ekonomije proizvodnje i ekonomije razmene, niti se mogla pravdati u svetlosti njegovog veka u kome već trgovci Jelade pristajahu i trgovahu u većim pristaništima Sredozemnog mora, a u Atini istovarivahu znatne količine žita da podmire nedovoljnu unutrašnju proizvodnju.

Tim je manje trebala da bude logična i osnovana kratka osuda krematističke metode u jednoj civilizaciji gde je trgovina

robom bila rasprostranjena i već su se naslućivale ekonomske umešnosti u oči svog ostvarenja, kao protekcionistički sistemi i monopoli.

Ali Aristotelo se nije mnogo držao logike jednog uskog ekonomskog ispitivanja, koliko dijalektike moraliste i političara za koga se ekonomska delatnost okončava i dopunjuje u etičkom cilju. U prvom delu *Etica Nicomachea* filosof zaista potpuno rešava ekonomski problem u svojoj etičkoj nužnosti i stavlja ekonomiju u nauci o sretstvima na prvo mesto. Što se tiče života sračunatog na koristi, ona je preteran život; jasno je dakle da bogatstvo nije dobro koje se traži: bogatstvo je jedna korisna stvar koja se traži u cilju nečega drugoga.

I onda kad je izgledalo da raspravlja naučne ekonomske pojmove, kao onaj o vrednosti upotrebe i o vrednosti razmene dobara, Aristotelo je zastao tako reći na socijalnom razmišljanju o samim dobrima, po kome su dobra mogla biti upotrebljena na zadovoljenje potreba njihovog sopstvenika ili ustupljena u razmenu za novac ili druga dobra. Ali u čemu se sastoji i kako se određuje vrednost dobara, u kojim se okolnostima ona troše ili razmenjuju, to su problemi koje Aristotelo nije uzeo da rešava i stoga njegovo istraživanje nije doseglo jedan strogo naučni karakter za ciljeve ekonomije. Dakle, rasmatranje o jednoj ekonomskoj delatnosti ostalo je i dalje kod Aristotela zamršeno u rasmatranju o jednoj opštoj političkoj aktivnosti.

Ova ekonomska delatnost koja sama po sebi nije bila predmet nauke bila je izvesno ipak jedan osnovni vid politike. Otuda stalno nastojanje oko što boljeg režima svojine i odnosa između stanovništva i dobara, koje dominira celom Aristotelovom politikom.

Nema nauke, ali su odnosi između ekonomije i politike postavljeni i shvaćeni nužno i u suštini; to je dovoljno da bi se opravdalo pozivanje na Aristotela, danas, kad je ekonomija našla u politici svoje pravo ostvarenje i sigurne temelje za povoljnije ponovno istraživanje svojih načela i svojih zakona.

Ako se još smatra da je Aristotelo imao velike zasluge što je utvrdio da je ustanova svojine tesno povezana za ustanovu porodice i da isto tako, nasuprot Platonu utvrdi da su osnovni pokretači ljudske aktivnosti interesi i strasti i da sa svim tim nije moguće prihvatiti jedan komunistički poredak koji uzima na sebe da uništi te pokretače; neka se ima u vidu još da se u celoj aristotelovskoj koncepciji podrazumeva stalno potčinjavanje pojedinca sa svojim interesima državi — koja ostvaruje jedno trajno i više dobro od dobra pojedinaca — može se lako izvesti da nije sasvim samovoljno ovo pozivanje na Aristotela, dok se nova ekonomija bezuslovno približava konkretnim istorijskim oblicima nad kojima stoji država sa svojim političkim potrebama iznad i osim ekonomskih.

5

ПРЕГЛЕД ДОПУЊЕНИХ НАСЛОВА У ДИГИТАЛНОЈ БИБЛИОТЕЦИ

1. АГРАРНА РЕФОРМА: КЊИГА ПРВА
Београд: Државна штампарија Краљевине Југославије, 1933.
2. ВЕШТИНА ПРОДАЈЕ И РЕКЛАМА
Др Славко Станић
Нови Сад: Штампарско и издавачко д. д., 1937.
3. ПЕНЗИОНО ОСИГУРАЊЕ НАМЕШТЕНИКА:
ПО ПОЛОЖАЈУ ДНЕ 1. СЕПТЕМБРА 1928.
Др Јанко Вранчић
Љубљана: Пензиони завод за намештенике, 1928.
4. УПУСТВА ЗА ИЗРАДУ БУЏЕТА ДРЖАВНИХ
РАСХОДА И ПРИХОДА: СА ФИНАНСИЈСКИМ
ЗАКОНОМ ЗА БУЏЕТСКУ 1930/31. ГОДИНУ
Београд: Државна штампарија Краљевине Срба,
Хрвата и Словенаца, 1929.
5. НОВО ИНВАЛИДСКО ЗАКОНОДАВСТВО:
КЊИГА ДРУГА
Београд: Штампарија „Скерлић”, 1930.
6. ЗБОРНИК НОВОГ ИНВАЛИДСКОГ ЗАКОНОДАВСТВА
Љубомир Хофмановић
Београд: Штампарија „Скерлић”, 1936.
7. У ЗАШТИТУ БРАЧНИХ ПРАВИЛА
СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ
Сремски Карловци: Српска манастирска штампарија, 1934.
8. ПРАВИЛНИК О УПРАВИ ЕКСПРОПРИСАНИХ ШУМА
Београд: Државна штампарија Краљевине Југославије, 1934.
9. СВЕДОЦИ КАО ДОКАЗНО СРЕДСТВО У НОВОМ
ЈУГОСЛОВЕНСКОМ ГРАЂАНСКОМ СУДСКОМ ПОСТУПКУ
Живојин Перић
Београд: Издавачка књижарница Геце Кона, 1934.

10. ИЗВЈЕШТАЈ САВЕЗА ПОМОРСКИХ БРОДОВЛАСНИКА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Београд: Штампарија „Давидовић”, Павловића и друга, 1936.
11. МЕЂУНАРОДНА КОНВЕНЦИЈА ЗА ЗАШТИТУ
ЉУДСКОГ ЖИВОТА НА МОРУ
Београд: Министарство саобраћаја Краљевине Југославије, 1937.
12. КРАЉЕВСКЕ РЕЧИ:
ЗБИРКА ГОВОРА КРАЉА ПЕТРА I
Београд: Штампарија „Скерлић”, 1924.
13. УПУТСТВО ЗА ВРШЕЊЕ САОБРАЋАЈНЕ СЛУЖБЕ
НА НЕПОСЕДНУТИМ, ОДНОСНО
НА ЗАКЉУЧАНИМ СТАНИЦАМА
Суботица: Штампарија Државних железница, 1933.
14. УПУТСТВО ЗА НАДЗОРНИКЕ ПОСТАЈА
(ОТПРЕМНЕ СТРАЖАРЕ)
Суботица: Штампарија Државних железница, 1933.
15. МАЛА ЗБИРКА КРИВИЧНИХ ЗАКОНА ЗА ВОЈВОДИНУ
Јован Ј. Лемајић
Нови Сад: Глобус, 1924.
16. ЗАКОН О СРПСКОЈ ПРАВОСЛАВНОЈ ЦРКВИ;
УСТАВ СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ
Београд: Издавачка књижарница Геце Кона, 1932.
17. УРЕДБА О ВОЈНОЈ АКАДЕМИЈИ, СА ПРАВИЛОМ
О ПРИЈЕМУ, НАСТАВИ И ОЦЕЊИВАЊУ ПИТОМАЦА НИЖЕ
ШКОЛЕ И СЛУШАЛАЦА ВИШЕ ШКОЛЕ ВОЈНЕ АКАДЕМИЈЕ
Београд: Штампарска радионица Министарства војске и морнарице,
1934.
18. ЗАКОН О СЕДИШТИМА И ТЕРИТОРИЈАЛНОЈ НАДЛЕЖНОСТИ
АПЕЛАЦИОНИХ СУДОВА, О ИЗМЕНИ УВОДНОГ ЗАКОНА
ЗА ЗАКОНИК О СУДСКОМ ПОСТУПКУ У ГРАЂАНСКИМ
ПАРНИЦАМА, О ИЗМЕНИ § 253 ЗАКОНА О ЈАВНИМ
БЕЛЕЖНИЦИМА И О ЗАШТИТИ ЗЕМЉОРАДНИКА,

СА ЗАКОНОМ О ПРОДУЖЕЊУ ВАЖНОСТИ ОВОГА ЗАКОНА
И УРЕДБА О ОЦЕЊИВАЊУ СУДИЈА
Београд: Штампарија Ж. Маџаревић, 1933.

19. ЗАКОНОДАВСТВО О ЧИНОВНИЦИМА:
КЊИГА ПРВА, ТРЕЋЕ ИЗДАЊЕ
Београд: Издавачко и књижарско предузеће Геца Кон, 1935.
20. УРЕДБЕ ДОНЕТЕ РАДИ ОЛАКШАЊА ЕКОНОМСКИХ ПРИЛИКА:
ДРУГИ ДЕО: ОД 16 МАРТА, 1934 ДО 7 НОВЕМБРА, 1934 ГОД.
Београд: Издавачко и књижарско предузеће Геца Кон, 1934.

6

ПРЕГЛЕД НОВИХ КЊИГА

1. КОМЕНТАР ЗАКОНА О РАДУ: СА ОДАБРАНИМ ПОДЗАКОНСКИМ ПРОПИСИМА, СУДСКОМ ПРАКСОМ И ОБРАСЦИМА ЗА ПРИМЕНУ ПРОПИСА: ПРЕМА СТАЊУ ЗАКОНОДАВСТВА ОД 16. ЈУНА 2024. ГОДИНЕ
Зоран М. Ивошевић и Милан З. Ивошевић
Београд: Службени гласник, 2025.
2. КОМЕНТАР ЗАКОНА О ПРИВРЕДНИМ ДРУШТВИМА: ПРЕМА СТАЊУ ЗАКОНОДАВСТВА ОД 15. ЈАНУАРА 2025. ГОДИНЕ
Златко Стефановић
Београд: Службени гласник, 2025.
3. АРБИТРАЖА И АЛТЕРНАТИВНО РЕШАВАЊЕ СПОРОВА ИЗ ОСИГУРАЊА И РЕОСИГУРАЊА
Наташа С. Петровић Томић
Београд: Службени гласник, 2024.
4. ОД СРБИЈЕ ДО СРБИЈЕ: У ПОТРАЗИ ЗА МОДЕРНИЗАЦИЈОМ, ОД КРАЈА 19. ДО ПОЧЕТКА 21. ВЕКА
Константин Никифоров Владимирович
Београд: Службени гласник, 2024.
5. ЕВРОПА И ГЛОБАЛНЕ ГЕОПОЛИТИЧКЕ ПРОМЕНЕ
Синиша Љепојевић
Београд: Службени гласник; Факултет безбедности, 2024.
6. ЗАПИСИ О ПРОБЛЕМИМА И ЉУДИМА: 1941–1944
Слободан Јовановић
Нови Сад: Академска књига, 2025.
7. СРЕДЊОВЕКОВНИ СВЕТ:
КУЛТУРА НЕМЕ ВЕЋИНЕ
Арон Гуревич
Нови Сад: Академска књига, 2024.

8. ПОЛИС: СТАРОГРЧКА КУЛТУРА ГРАДА-ДРЖАВЕ
Могенс Херман Хансен
Лозница: Карпос, 2025.
9. ДРУГАЧИЈИ СВЕТ:
ТРАМП, БРЕГЗИТ И РАТ У УКРАЈИНИ
Огњен Прибићевић
Београд: Clio; Institut društvenih nauka, 2024.
10. РЕСЕТОВАЊЕ ВАГУС НЕРВА:
НАУЧИТЕ СВОЈЕ ТЕЛО ДА ЛЕЧИ СТРЕС,
ТРАУМУ И АНКСИОЗНОСТ
Ана Фергусон
Београд: Areté, 2025.
11. РАЗОРУЖАВАЊЕ НАРЦИСА:
КАКО ПРЕЖИВЕТИ ЕГОЦЕНТРИКА И НАПРЕДОВАТИ
Венди Т. Бахар
Београд: Areté, 2025.
12. ДИРАКОВА ЈЕДНАЧИНА
Јелена Ленголд
Београд: Архипелаг, 2025.
13. МОЈ БРАТ, МЕСИЈА
Мартин Вепенка
Београд: Блум издаваштво, 2025.
14. БЕРЛИНСКЕ ТОПОЛЕ
Ане Биркефелт Рагде
Београд: Блум издаваштво, 2024.
15. ВЕЛИКИ ЖУПАН НИКОЛА АЛТОМАНОВИЋ
Петар Мићуновић
Београд: Чигоја штампа, 2024.
16. БОБ ДИЛАН: ПОЕТИКА ОДМЕТНИШТВА
Зоран Пауновић
Београд: Clio, 2024.

17. ПСИХОЛОГИЈА ПРИЈАТЕЉСТВА
Мазад Хоџат; Ен Мојер
Београд: Clio, 2024.
18. СОЛУН ГРАД ДУХОВА:
ХРИШЋАНИ МУСЛИМАНИ И ЈЕВРЕЈИ: 1430–1950
Марк Мазовер
Београд: Досије студио, 2017.
19. ЛУКЕ: ПУТОПИСИ
Владимир Пиштало
Нови Сад; Зрењанин: Агора, 2025.
20. ТЕЖИНА СВЕТА: ДНЕВНИК
(НОВЕМБАР 1975 – МАРТ 1977)
Петер Хандке
Нови Сад: Футура публикације; Културни центар Новог Сада, 2024.
21. ПРОМЕНИТИ МИШЉЕЊЕ
Џулијан Барнс
Београд: Геопоетика издаваштво, 2025.
22. САВРЕМЕНА ИРАНСКА КРАТКА ПРИЧА
Београд: Геопоетика издаваштво, 2025.
23. INTERMESO
Сали Руни
Београд: Геопоетика издаваштво, 2025.
24. ДА ЛИ ПОСТОЈЕ СТВАРИ КОЈЕ НЕ ПОСТОЈЕ?
ВОДИЧ ЗА КРИТИЧКО РАЗМИШЉАЊЕ
Воја Антонић
Смедерево: Хеликс, 2025.
25. МОЈ ЖИВОТ
Влахо Буковац
Нови Сад: Академска књига, 2025.

26. ПОРОДИЧНИ РЕЧНИК
Наталија Гинзбург
Београд: Контраст издаваштво, 2024.
27. ЛОВАЦ У ЖИТУ
Џером Дејвид Селинцер
Београд: Лом, 2025.
28. СЛИКА СА МОРЕМ
Фредрик Бакман
Београд: Лагуна, 2025.
29. ТРАГОВИ ЧУДА
Николас Спаркс
Београд: Лагуна, 2024.
30. МИНЕСОТА
Ју Несбе
Београд: Лагуна, 2025.
31. КАТЕРИНИН ОСМЕХ:
ЛЕОНАРДОВА МАЈКА
Карло Вече
Београд: Лагуна, 2024.
32. ТАЈНА ЗАЧИНА
Ренита Д'Силва
Београд: Лагуна, 2025.

ПРЕПОРУЧУЈЕМО

1. Живојин Павловић: **БЕЛИНА СУТРА** / Нови Сад; Зрењанин: Агора, 2024.

Преузето са сајта:

<https://agoraknjige.rs/shop/zivojin-pavlovic-belina-sutra/>

Пред читаоцима је капитална књига из пера значајног књижевника и филмског редитеља Живојина Павловића која на сасвим оригиналан начин, својствен великом духу, тематизује однос стварности и уметничког дела.

Реч је о другом, проширеном издању књиге *Белина сутра* које сачињавају текстови који су у целости преузети из издања првобитно објављеног у београдској *Просвети* 1983. године (посвећеног уметницима Томиславу Мијовићу, Љуби Поповићу, Витомилу Зупану, Александру Тишми, Душану Макавејеву, Љубодрагу Јанковићу Јалету), као и накнадно додати: текст *Зрачење из сенке* (посвећен Милану Кашанину) и четири текста у оквиру целине *Палета* посвећене значајним личностима из домена сликарске уметности, у којој се као главни јунаци појављују Ратко Лалић, Петар Омчикус, Раде Марковић и Урош Тошковић.

„И као што према средствима изражавања разнородних, умјетничких личности Павловић нема предрасуда, пошто се не ради ни о умјетницима који се служе сличним изражајним средствима (ликовна умјетност, литература, филм), нити сличним духовним приступима животу и умјетности, аутор нема предрасуда ни према животно-спознајним одређењима оних о којима медитира.

Међутим, проблем стварности и одређивања те стварности у умјетничком делу, Павловић схвата као изузетно сложен феномен који у сваког од ових умјетника добија нове димензије зависно од снаге талента и духовне моћи.

Аутор је, као што је познато, и сам, и на филму и у литератури, трагао за оним слојевима стварности који су дуго били у нашој умјетности потиснути у други план: његово усмјерење било је и остало у бици са подсвјесним...

Павловић сматра да су и сви ови умјетници допринели да се тај свијет затуреног и потиснутог живота легализује у нашем умјетничком стваралаштву упркос многим конвенцијама. Па и друштвеним.”

Вук Крњевић

2. Влахо Буковац: **МОЈ ЖИВОТ** / Нови Сад: Академска књига, 2025.

Преузето са сајта:

<https://akademskaknjiga.com/katalog/moj-zivot>

Животна прича Влаха Буковца, једног од најзначајнијих сликара са ових простора, једино се може упоредити са судбинама Дикенсонових јунака. Рођен у мешовитој породици, као Бјађо Фађони, Буковац се у раном детињству отиснуо на судбоносни пут у Америку. Идила није трајала дуго. Након изненадне стричеве смрти, био је послат у поправни дом. Решен да узме судбину у своје руке, Влахо је постао поморац, пропутовавши три континента. Ипак, место га није држало након што је открио свој сликарски таленат. Враћа се у Европу и уписује се на студије сликарства у Паризу. Даровити уметник је одмах привукао пажњу, након чега су дошле поруџбине од европских дворова. Влахо Буковац је портретисао цара Франца Јозефа, књаза Николу, краљицу Наталију, краља Александра Обреновића, бискупа Штросмајера, али и низ личности из тадашњег културног и политичког живота.

Свој узбудљиви живот Буковац је преточио у књигу *Мој живот*, објављену 1918. Писана као најузбудљивији авантуристички роман, она доноси истинско уживање у читању, али и даје приказ не само једног несвакидашњег живота већ и величанствене уметничке каријере.

Након смрти Влаха Буковца издања његове аутобиографије су доживела велике преправке, а поједини делови нису били објављивани. У овом издању

доносимо књигу у облику у каквом је она била објављена за његовог живота, као и делове који нису били штампани у потоњим издањима. Тако се, након више од једног века, потпуно аутентични Буковчеви мемоари, које прати мноштво архивских фотографија и репродукција његових дела, поново налазе пред нашом публиком.

Na želju kraljevskog para,latih se i portraita nasljednika Aleksandra. Bilo mu je 7 godina, a izradih ga u vrtu. Za te slike bijah odlikovan krstom Takovskog reda i oprostih se s Beogradom nakon 40 dana, koji su bili najljepši u mom životu.

Vlaho Bukovac

3. Иво Андрић: **О ПИСАЊУ** / Нови Сад, Академска књига 2025.

Преузето са сајта:

<https://akademskaknjiga.com/katalog/o-pisanju>

„Избор текстова Иве Андрића *О писању* доноси есеје, фрагменте, мање познате пишчеве записе и необјављене белешке и маргиналије о односу између стварности и уметности, о задацима и думетима књижевности, о посебној улози језика у очувању културе, коментаре о важности речи, о питањима стила, форме, композиције и структуре књижевних дела.

Андрић нарочито наглашава феномен приче, причања и приповедања, указујући на путеве и судбину књижевног стварања. Многи записи који сведоче о Андрићевим списатељским искуствима могу се читати и као добронамерни, рилкеовски интонирани уметнички савети за откривање тајни и вештине писања.

Ова књига може бити драгоценостиво за писце свих генерација, као и за посвећене и радознале читаоце. Могла би се читати и као бривијар могућих списатељских одговора на загонетке уметничког стварања.”

Жанета Ђукић Перишић

4. Џон Конгер: **ЈУНГ И РАЈХ: ТЕЛО КАО СЕНКА** / Београд: Арете, 2024.

Преузето са сајта:

<https://arete.rs/knjige/knjiga-jung-i-rajh-telo-kao-senka-dzon-p-konger-38222>

„Једног дана маштао сам о Вилхелму Рајху и Карлу Јунгу. Шта би, питао сам се, ова два човека, која се никада нису срела или дописивала, могла да пружи један другом да их је повезивала дугогодишња и дубока приврженост? Одмах сам почео да мислим о терапији. Шта би било да су на терапију ишли један код другог? Шта би могли да науче? Идеје које су уследиле постале су инспирација за ову књигу.”

Џон Конгер

Иако су били савременици, Карл Густав Јунг и Вилхелм Рајх, две највеће фигуре на пољу психоанализе, никада се нису упознали. Ово детаљно истраживање инспирисано је питањем шта би се десило да јесу. Књига *Јунг и Рајх* језгровито представља ове две личности и пореди њихове животе и њихов рад, наглашавајући тачке преклапања. Џон Конгер провокативно ставља Јунгов мистични и психолошки приступ спиритуалним дисциплинама у исту раван са Рајховим контроверзним теоријама. Резултат је заводљива теорија повезаности која интригира и инспирише читаоце.

5. Ричард К. Шварц: **УНУТРАШЊИ ПОРОДИЧНИ СИСТЕМ** / Београд: Арете, 2025.

Преузето са сајта:

<https://www.arete.rs/knjige/knjiga-unutrasnji-porodicni-sistemi-38262>

„Богата просветљујућим примерима из праксе и написана са елегантном једноставношћу и духовитошћу, књига *Унутрашњи породични системи* представља идеалан увод у револуционарну УПС терапију Ричарда Шварца – јединствен начин да упознамо сопствене делове, спријатељимо се са њима и научимо да њима управљамо.”

Др мед. Габор Мате

Сви смо упознати са унутрашњим дијалогом, сумњом у себе, самокритиком – а ипак већина нас и даље верује да има један целовит ум. Новина коју је увео др Ричард Шварц била је у томе што је препознао да свако од нас у себи носи *унутрашњу породицу* различитих делова – и да третирање тих делова са радозналости, поштовањем и емпатијом у великој мери проширује наш капацитет за исцељење.

Током протекле две деценије, модел унутрашњих породичних система је трансформисао праксу психотерапије. Књига *Унутрашњи породични системи* представља идеалан водич за ширу публику како би се разумео овај оснажујући, ефикасан и непатологизујући приступ самопроучавању и исцељењу. У књизи су забележени примери из праксе и алати за самопомоћ који вам помажу да:

1. Ослободите своје рањене делове од екстремних уверења, емоција и зависности;
2. Разјасните најчешће погрешно схваћене делове – Изопштенике, Менадере и Ватрогасце;
3. Претворите своје најизазовније делове из унутрашњих препрека у драгоцене савезнике;
4. Пригрлите постојање урођене људске доброте – у себи и другима;
5. Повежете се са правим сопством које је веће од збира ваших делова.

6. Едвард Гибон: **ОПАДАЊЕ И ПРОПАСТ РИМСКОГ ЦАРСТВА** /
Београд: Нолит; Досије, 2007.

Преузето са сајта:

<https://www.dosije.rs/rs/књиге/едиција-први-преводи/опадање-и-пропаст-римског-царства>

Ово обимно дело се и данас, два века пошто је први пут објављено, налази на свим листама најпознатијих библиотека као једна од 100 најзначајнијих књига свих времена.

„Историја је тек нешто више од низа злочина, глупости и несрећа човечанства.”

Едвард Гибон

„Смело је приписати бесмртност једном књижевном делу. Ова смелост је тим већа ако је дело историјске природе, а састављено је вековима после догађаја које проучава... Критичко мишљење Енглеске и Европе већ преко двеста година сматра *Историју и опадање и пропасти Римског царства* класиком, а познато је да то обухвата и значење бесмртности...”

Хорхе Луис Борхес

„Гибоново дело *Опадање и пропаст Римског царства*, објављено је први пут у целости 1788. Као да је управо такво време тражило књигу, не о настанку и успону Рима, већ о његовом опадању, о завршном столећу принципата, доминату и распаду империје, о Византији као њеном наставку, па најзад и о њеној пропасти. Историјско штиво о римској, али и светској историји, које обухвата време од смрти Марка Аурелија, 180. године н. е. прати силазну путању највеће империје старог века, а завршава се узбудљивим приказом пада Константинопоља 1453. године пред налетом Турака.”

Др Сима Аврамовић

7. Алваро Енриге Солер: **ИЗНЕНАДНА СМРТ** / Београд: Блум издаваштво, 2025.

Преузето са сајта:

<https://blumizdavastvo.rs/iznenadna-smrt/>

Четвртог октобра 1599. године, тачно у подне, на јавним тениским теренима Трга Навона у Риму сусрећу се два необична противника: Каравађо, млади сликар из Ломбардије, будући родоначелник модерне уметности, и Де Кеведо, легендарни шпански песник, човек оштрог ума и преосетљивог срца. Обојица воде декадентне животе, у потпуној супротности са идеалима

смерности и разума – један је већ бегунац због убиства, други ништа мање разуздан.

Њихов двобој – тениски меч – одвија се у освит великог открића Америке. Изненадна смрт се игра у три сета, с променом страна, у свету који је коначно постао огроман, разнолик, неразумљив и округао попут лоптице, а појам части је изгубио сваку тежину. Све почиње када у Енглеској Томас Кромвел и Хенри VIII одсецају главу Ани Болен, а домишљати целат претвара њене легендарне увојке у тениску лоптицу којом се игра овај бизарни меч. Или кад папа Пије IV, породични човек и заљубљеник у тенис, ненамерно пусти псе гониче, изазвавши пожар светских размера. Можда када преко океана, у Мексику, Малинће (издајница Астека и мајка новог Мексика) свом љубавнику Кортесу изведе језив поклон за растанак – скапулар од косе погубљеног астечког владара Кватемока.

Ту, у забаченој мексичкој колонији, један бискуп чита *Утопију* Томаса Мора, убеђен да је пред њим приручник, а не сатира. У овом наративном урагану светови се сударају, време савија, а традиције руше. Ту су убиства и егзекуције, халуциногене печурке и сурове утопије, телесна уживања и папске драме, уметничке и верске револуције, љубавне и ратне приче. Јединственим списатељским гласом, постмодерни визионар Алваро Енриге увлачи своје читаоце у велику авантуру свитања модерног доба. Да се изразимо тениским речником – пред вама је роман налик неодбрањивом ас ударцу од кога ће вам се завртети у глави: гем, сет, меч.

8. Румена Бужаровска: **НАКОН БОГА, АМЕРИКА** / Београд: Booka, 2025.

Преузето са сајта:

<https://booka.rs/knjige/savremena-knjizevnost/nakon-boga-amerika/>

Након Бога, Америка Румене Бужаровске збирка је есеја о њеном путовању југом Америке 2023. године. Мајсторица кратке форме, коју знамо по збиркама прича *Мој муж*, *Никуда не идем* и *Осмица*, феноменална је и у овој књизи – њени есеји су изразито лични и политички, а приде су одлична путописна проза.

Бужаровска нас води кроз пространства америчког југа, спајајући успомене на одрастање у Америци деведесетих са оштрим запажањима о Америци данас. Критички, али са извесном нежношћу, пише о местима која је посетила и људима које је упознала.

Духовита, без длаке на језику, јасног и чистог израза, Бужаровска сецира америчку поларизацију, свеприсутност оружја и капиталистичку логику која продире у све аспекте живота. Истовремено промишља идентитет, отуђење и узнемирујућа политичка кретања како у Америци, тако и на Балкану.

Међутим, *Након Бога, Америка* није само носталгично путовање или критика савремене Америке. У питању је и својеврсно књижевно ходочашће – Бужаровска посећује фарму Фланери О’Конор, ауторке чија дела преводи и чији је рад дубоко утицао на њен књижевни сензибилитет. Поред тога, збирка је пуна пријатељских препорука за књиге, есеје и подкасте, што представља *cherry on top* ове сјајне интелектуалне послastiце.

9. Алекс Финли: **АКО МИ СЕ НЕШТО ДЕСИ** / Београд: Лагуна, 2025.

Преузето са сајта:

https://laguna.rs/n6849_knjiga_ako_mi_se_nesto_desi_laguna.html

Већ пет година Рајан Ричардсон изнова и изнова проживљава исту ужасну ноћ. Нагло отварање аутомобилских врата. Жесток ударац у главу. Руке које га извлаче из возила. Продоран врисак његове отете девојке Али.

Пошто ни од Али ни од аутомобила није остало ни трага, над Рајаном се надвио облак сумње. Због недостатка доказа и доброг адвоката против њега никад није подигнута оптужница, но то је небитно ауторима подкаста и троловима са интернета. Рајан је зато променио презиме, уписао права и оставио прошлост за собом.

Све иде својим током док га за време студентске екскурзије у Италији не позове отац: коначно су пронашли Алина кола, потопљена у језеро у његовом родном граду. У аутомобилу су два мртваца и тајанствена порука с пет речи

исписаних Алиним рукописом на коверти: *Ако ми се нешто деси...* Тада се на другој страни земаљске кугле догађа нешто незамисливо: Рајан види човека који га још од оне ноћи прогони у сновима.

У потрази за истином Рајан из брдовите Тоскане јури у енглеско село, а затим до светлуцавих улица Париза. Ипак, није ни свестан да његово спасење можда лежи у рукама младе шерифове помоћнице у Канзасу, полицајке која истражује свој први случај, као и филаделфијског мафијаша који је и сам доживео трагедију.

„Саткан од неколико заплета, узбудљив трилер о несталој девојчици, озлоглашеном шефу мафије и полицајки која, иако је нова у граду, покушава да разреши мистерију пуну преокрета. За сваку препоруку.”

Harper's Bazaar

„Да вас подиђе језа... Темпо који не попушта, одлично развијени ликови и ауторова способност да изненади читаоца удруженим снагама стварају нешто изузетно забавно, интелигентно и непредвидљиво.”

Publishers Weekly

„Финли ствара интригантне ликове и мистерије које вам не избијају из главе, а његови романи су узбудљиви и пажљиво исплетени.”

Mystery & Suspense Magazine

10. Сосуке Нацукава: **МАЧАК КОЈИ ЈЕ СПАСАО БИБЛИОТЕКУ** / Београд: Лагуна, 2025.

Преузето са сајта:

https://laguna.rs/n6727_knjiga_macak_koji_je_spasao_biblioteku_laguna.html

За Нанами књига је много више од пукe разоноде. Читање јој је омогућило да ублажи усамљеност услед раздора у породици и превазиђе ограничења изазвана тешком астмом. Зато често посећује библиотеку, где уз сваку нову књигу проживљава нову авантуру.

Кад примети да књиге нестају са полица библиотеке, нарочито је заинтригира мушкарац у сивом оделу чије јој понашање делује сумњиво. Да ли да га прати и открије шта заправо смера?

У томе ће јој помоћи мачак Тигар Пругасти, који говори и упозорава је на опасности које би могле да је задесе. Храбрији од свих, њих двоје ће кренути у потрагу за несталим књигама пратећи застрашујући траг. Да ли ће Нанами и Тигар савладати изазове који их чекају током ове пустоловине?

Топао, диван и мудар, *Мачак који је спасао библиотеку* један је од најпопуларнијих јапанских романа који је преведен на бројне језике јер нас подсећа да никад не потцењујемо снагу књига. Својеврсна ода библиотекама и њиховим љубитељима која нас подсећа да никад не потцењујемо снагу књига.

„Предивно бајковито штиво.”

Friesch Dagblad

„*Мачак који је спасао библиотеку* показује да су књиге саставни део нашег живота и како утичу на наше детињство и сазревање.”

nuevatribuna.es

„Чаробна бајка о величанственој моћи читања.”

Corriere di Bologna

„Драгуљ од књиге ако волите читање (и мачке!).”

De Limburger

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА

**ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА У БИБЛИОТЕЦИ УПРАВЕ
ЗА ФЕБРУАР 2026. ГОДИНЕ**

1. ЦРВЕНИ КОФЕР
Лана Басташић
Београд: ВООКА, 2025.
2. МРАВИЊАК
Аника Норлин
Београд: Дерета, 2025.
3. ПОВРАТАК ИЗ ТУЂИНЕ
Томас Харди
Београд: Лагуна, 2025.
4. ВЕТАР ПРОНОСИ МОЈЕ ИМЕ
Изабела Аљенде
Београд: Космос издаваштво; Подгорица: Нова књига, 2024.
5. СМЕШНА ПРИЧА
Емили Хенри
Београд: Вулкан издаваштво, 2025.
6. БДЕТИ НАДЊОМ
Жан-Батист Андреа
Београд: Лагуна, 2024.
7. БИБЛИОТЕКА СНОВА АНИМАНТ КРАМБ
Лин Рина
Београд: Лагуна, 2024.
8. БИЛО НЕКАД У СРБИЈИ
Момчило Петровић
Београд: Лагуна, 2025.
9. ХАМЛЕТ У ПАВИЉОНУ БР. 6
Горан Марковић
Београд: Лагуна, 2025.
10. ЛАЈК
Срђан Драгојевић
Београд: Лагуна, 2025.

РЕДАКЦИЈА

Главни и одговорни уредник: Јелена Катана, начелник Одељења
jelena.katana@uzzpro.gov.rs

Технички уредник: Јелена Васиљевић

Сарадници: Смиљана Павков
Лепосава Милановић
Гордан Горуновић
Дејан Станојловић
Радмила Тубин Михајловић
Оливера Кнежевић
Светлана Вулић Стојсављевић

Лектура: Јелена Васиљевић

Коректура: Иван Комаров

Компјутерска обрада:

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

Техничка подршка:

Радинка Мићовић

ШТАМПА:

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА

Београд, Немањина 22–26